

Tutkintavankeuslain uudistus tammikuu 2019

Käytännön muutokset ja niiden vaikutukset poliisin rikostutkintaan Itä-Uudenmaan alueella

Kristian Doraliyski & Karola Haavisto

6/2019

Tiivistelmä

Tekijät Kristian Doraliyski & Karola Haavisto		Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike Poliisi (AMK) 20171
Julkaisun nimi Tutkintavankeuslain uudistus tammikuu 2019		Julkisuusaste Julkinen
Ohjaajat Elise Majander & Heli Jalander		Opinnäytetyön muoto Tutkimuksellinen opinnäytetyö
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää millaisia käytännön vaikutuksia 1.1.2019 voimaan tulleella tutkintavankeuslain uudistuksella on rikostutkintaan Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella. Tutkimus toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä haastattelemalla Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella työskenteleviä poliiseja. Lakiuudistuksen myötä tutkintavankia saa entisen neljän viikon sijasta säilyttää poliisin tiloissa enintään seitsemän vuorokautta.</p> <p>Lakiuudistuksen voimaantuloa vauhditti kansallisten ja kansainvälisten valvontaelinten Suomeen kohdistama pitkäaikainen kritiikki. Muutoksen taustalla vaikutti yhä ihmisoikeusmyönteisempi laintulkinta ja Suomen käytäntöjen yhtenäistäminen EU-maiden ja erityisesti Pohjoismaiden kanssa.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella poliisille aiheutuu muutoksesta lisäkustannuksia ja esitutkintatoimenpiteiden suorittaminen hankaloituu, koska tutkintavangit siirretään entistä nopeammin poliisin tiloista tutkintavankiloina toimiviin vankiloihin. Keskeisimpään asemaan nousee yhteydenpitorajoitusten toteutuminen tutkintavankiloissa. Poliisivankiloissa yhteydenpitorajoitukset voidaan turvata, mutta vankilat eivät kykene valvomaan niiden toteutumista.</p> <p>Lakimuutos oli tätä tutkimusta tehdessä voimassa vasta muutamia kuukausia, joten lakiuudistuksen vaikutuksesta ja oikeusasteiden tavasta tulkita uutta lakia, ei voitu tehdä pidempiaikaisia johtopäätöksiä. Tämän tutkimuksen perusteella voitiin kuitenkin todeta, että lakimuutoksen vaikutukset poliisin rikostutkintaan olivat jo nähtävissä.</p> <p>Tässä työssä käsiteltiin myös tutkintavankeutta pakkokeinona sekä tarkasteltiin tutkintavankien määriä ja tutkintavankeuden kestoa paikallispoliisin tasolla ja Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella.</p>		
Sivumäärä 49 +2 liitesivua	Tarkastuskuukausi ja vuosi Toukokuu 2019	Opinnäytetyökoodi (OPS) Amk2017ONT
Avainsanat lakiuudistus, pakkokeino, poliisi, rikostutkinta, tutkintavanki, tutkintavankeus		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 UUDISTUKSEN TAUSTA.....	5
2.1 Tutkintavankien määrän kasvu	5
2.2 Tutkintavankien määrän vähentäminen poliisivankiloissa.....	6
2.3 Suomeen kohdistunut kritiikki	9
3 TUTKINTAVANKEUSLAKI	11
3.1 Yleistä tutkintavankeudesta.....	11
3.1.1 Tutkintavankeuden tarkoitus.....	12
3.1.2 Tutkintavankeuden edellytykset	12
3.1.3 Tutkintavangin kohtelu	13
3.1.4 Tutkintavankeuden kesto	14
3.1.5 Tutkintavankiloina toimivat vankilat.....	16
3.1.6 Tutkintavangin yhteydenpidon rajoittaminen	17
4 TUTKINTAVANKEUSLAIN UUDISTUS	19
4.1 Tammikuun 2019 uudistus	19
4.1.1 Tutkintavangin sijoittaminen	19
4.1.2 Läsäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa	21
4.2 Kesäkuun 2019 uudistus.....	22
4.2.1 Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen	22
4.2.2 Sijoittaminen vankilassa	22
4.2.3 Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito	23
5 EU:N JA POHJOISMAIDEN LAINSÄÄDÄNTÖ	24
5.1 EU:n jäsenmaita koskeva sääntely	24
5.1.1 Euroopan ihmisoikeussopimus	24
5.1.2 Kansainvälinen yleissopimus.....	24
5.1.3 Euroopan neuvoston vankilasäännöt	25
5.2 Tutkintavankeus pohjoismaissa.....	26
5.2.1 Ruotsi	26
5.2.2 Norja	26

	2
5.2.3 Tanska.....	27
5.2.4 Islanti	28
6 TUTKIMUKSEN KOHDE JA MENETELMÄT	29
6.1 Tutkimusongelma ja aiheen rajausta	29
6.2 Tutkimusmenetelmät	29
6.3 Haastattelu	30
6.4 Haastateltavien valinta.....	31
6.5 Aineistoanalyysi	32
7 TUTKIMUSTULOKSET	33
7.1 Lakiuudistuksen vaikutus rikostutkintaan Itä-Uudellamaalla	33
7.2 Poliisin näkökulmasta lakimuutokseen ei ollut tarvetta	34
7.3 Uudistus hankaloittaa rikostutkintaa	35
7.4 Rikostutkinnan resurssit ovat koetuksella	37
7.5 Yhteydenpitorajoitukset menettävät merkityksensä.....	38
7.6 Esitutkinnan kesto ei tule pidentymään	39
7.7 Vuorovaikutussuhteen luominen tutkintavankiin vaikeutuu	40
7.8 Tulevaisuus huolestuttaa	41
8 TUTKIMUSTULOSTEN LUOTETTAVUUS JA POHDINTA	43
8.1 Tutkimuksen arviointi	43
8.2 Pohdintaa	44
8.3 Jatkotutkimus.....	47
9 LÄHTEET	48

Lyhenteet

CAT = Committee against torture (Kidutuksen vastainen komitea)

CPT = Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea)

EOA = Eduskunnan oikeusasiamies

HE = Hallituksen esitys

OM = Oikeusministeriö

PKL = Pakkokeinolaki

TVL = Tutkintavankeuslaki

VNA = Valtioneuvoston asetus

1 JOHDANTO

Tutkintavankien määrät ovat kasvaneet vankiloissa koko 2000-luvun ajan. Tutkintavankien kokonaismäärät poliisin tiloissa ovat kuitenkin pysyneet lähes muuttumattomina. Ennen tutkintavangin siirtämistä tutkintavankilana toimivaan vankilaan, tutkintavankia säilytetään poliisin tiloissa. Tarkasteltaessa vuosien 2002-2018 tilastoja, keskimääräinen aika, jonka tutkintavanki vietti poliisin tiloissa, oli noin kaksi viikkoa.

Tutkintavankien määriä poliisin tiloissa halutaan vähentää. Tämä on seurausta ihmisoikeuksien korostuneemmasta asemasta. Tutkintavankien asemaa syyttöminä halutaan korostaa ja poliisin tiloja on pidetty pääsääntöisesti sopimattomina pitkäaikaiseen säilytykseen. Uudistusta on vauhdittanut kansalliset ja kansainväliset valvontaelimet, jotka ovat kritisoineet Suomen lainsäädäntöä, mikä mahdollisti tutkintavankien säilyttämisen poliisin tiloissa jopa neljän viikon ajan.

Tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan tutkintavankeuslakia (23.9.2005/768). Poliisin tiloissa säilyttämisen osalta tutkintavankeuslakia tullaan uudistamaan vaiheittain siten, että tämänhetkisen tavoitteen mukaisesti tutkintavankien säilyttäminen poliisin tiloissa päättyisi kokonaan vuoteen 2025 mennessä.

Tammikuussa 2019 tutkintavankeuslakia muutettiin ja muutosten myötä tutkintavankeja saa säilyttää poliisin tiloissa enintään seitsemän vuorokautta aiemman neljän viikon sijasta. Tutkintavankien näkökulmasta uudistus lienee positiivinen, koska vankiloissa on poliisin tiloihin verrattuna enemmän vapauksia ja vankiloiden tilat koetaan viihtyisämmiksi.

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää, millaisia vaikutuksia tutkintavankeuslain uudistuksella on poliisin rikostutkintaan Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella. Valitsimme tämän aiheen, koska poliisin näkökulmien esille tuominen tiettyjä lakimuutoksia koskevissa kysymyksissä on mielestämme tärkeää ja tarpeellista.

Tutkintavankeuslain uudistuksella on väistämättäkin vaikutuksia poliisin rikostutkintaan ja tavoitteenamme on tuoda esille, millaisia uudistuksen tuomat vaikutukset ovat. Opinnäytetyömme on tärkeä ja merkityksellinen, koska aihe on ajankohtainen, eikä lakimuutoksen vaikutuksia poliisin rikostutkintaan Itä-Uudellamaalla ole aiemmin tutkittu.

2 UUDISTUKSEN TAUSTA

2.1 Tutkintavankien määrän kasvu

Tutkintavankien päivittäinen keskimäärä vankiloissa on noussut viime vuosina huomattavasti. Vuonna 2000 tutkintavankeja oli keskimäärin 376 ja vuonna 2015 tutkintavankeja oli keskimäärin 597 päivittäin. Kasvun syynä ovat rikollisuustilanteessa tapahtuneet muutokset, kuten huumausainerikollisuuden ja järjestäytyneen rikollisuuden lisääntyminen sekä rikollisuuden kansainvälistyminen. Tutkintavankien määrän kasvua ei selitä ainoastaan rikollisuustilanteessa tapahtuneet muutokset. Rikosoikeudenkäyntimenettelyn uudistus vuodelta 1998 ja vangitsemisen edellytysten väljentäminen vuonna 1995 ovat lisänneet tutkintavankien määrää. Lisäksi tiedonhankintamenetelmien, kuten telepakkokeinojen kehittyminen on pidentänyt ja laajentanut rikosten esitutkintaa. (HE 252/2016 vp, 4.)

Rikosprosessin keston pidentymien on yhtenä syynä tutkintavankien määrän kasvulle. Tutkintavankeus kestää yhä pidempään. Vuonna 2015 tutkintavanki vietti vankilassa keskimäärin 3,6 kuukautta, kun esimerkiksi vuonna 1994 vastaava aika oli 1,9 kuukautta. (Eml.)

Tarkasteltaessa vuoden 2015 alun tilastoja, tutkintavankien pääsyytteet ovat olleet huumausainerikokset 33,3 %, henkirikokset 24,0 % ja ryöstöt 10,9 %. Verrattaessa alkuvuoden 2015 tilastoja 2000-luvun alkuun, huumausainerikoksista syytettyjen osuus on noussut 12 prosenttiyksikköä kun taas henkirikoksesta syytettyjen osuus on pienentynyt 8 prosenttiyksikköä. (Rantala, Tyni, Koskeniemi, Liimatainen & Kääriäinen 2017, 19.)

Syyttömyysolettaman ja tutkintavankien määrän nousun vuoksi, tutkintavankeudelle halutaan löytää uusia toimivia vaihtoehtoja. Tutkintavankeutta pakkokeinona halutaan korostaa siten, että tutkintavankeuden tulisi olla viimesijainen keino, johon turvaudutaan vasta, kun tavoitteeseen ei päästä lievemmillä pakkokeinoilla. (HE 252/2016 vp, 4–5.)

Vuonna 2014 tutkintavankeus vankilassa kesti keskimäärin 3,8 kuukautta. Verrattaessa tutkintavankeuden kestoja vuosituhannen vaihteeseen, tutkintavankeusaika on pidentynyt. Tammikuussa 2015 tutkintavankien osuus kaikista vangeista oli noin 21 prosenttia ja tutkintavankien joukossa oli huomattavan paljon ulkomaalaisia. Toukokuussa 2015 ulkomaalaisia tutkintavankeja oli vankiloissa yhteensä 202, mikä on noin 44 % kaikista ulkomaalaisista vangeista. (Oikeusministeriö 5/2016, 33.)

2.2 Tutkintavankien määrän vähentäminen poliisivankiloissa

Oikeusministeriön perustaman työryhmän julkaisussa (2016) ”Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen”, esitettiin kolme vaihtoehtoa sille, miten tutkintavankien määrää poliisin säilytystiloissa voitaisiin vähentää.

Ensimmäisellä vaihtoehdolla pyrittäisiin siihen, että säilytysvastuu ja esitutkintavastuu erotettaisiin mahdollisen painostuksen vaaran ehkäisemiseksi. Tämä voitaisiin toteuttaa käytännössä siten, että poliisin säilytystilat siirrettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen hallinnonalalle. Säilytystilojen siirto Rikosseuraamuslaitoksen hallintaan tarkoittaisi siten myös muidenkin poliisin säilyttämien henkilöiden säilytysvastuun siirtymistä Rikosseuraamuslaitokselle. Tämä siirto ei olisi perusteltua eikä tarkoituksenmukaista, koska poliisin säilytystiloissa säilytetään suurelta osin muita kuin tutkintavankeja. Myöskään taloudellisten ja toiminnallisten etujen näkökulmasta säilytystilojen siirtäminen Rikosseuraamuslaitoksen hallinnonalalle ei olisi perusteltua. (OM 5/2016, 62–63.) Esimerkiksi Ruotsissa tutkintavankilat kuuluvat hallinnollisesti rikosseuraamuslaitokselle (Kriminalvården), mutta tutkintavankilat sijaitsevat usein poliisilaitosten läheisyydessä tai yhteydessä (Rantala ym. 12; OM 5/2016, 54–55).

Toisena vaihtoehtona esitettiin, että jossakin tietyssä poliisivankilassa Rikosseuraamuslaitos vastaisi tutkintavankien valvonnasta poliisin sijasta joko kokonaan tai osittain. Tämän vaihtoehdon toteuttaminen vaatisi säilytystilojen eriyttämisen Rikosseuraamuslaitoksen valvonnassa olevaksi tutkintavankilan osastoksi. Tällä toimintamallilla pystyttäisiin paremmin turvaamaan esitutkinnan ja säilytysvastuun erillisyyden. Tämä vaihtoehto on ongelmallinen muun muassa siksi, koska tällainen järjestely vaatisi lisäresursseja. Poliisihallituksen ja Rikosseuraamuslaitoksen tulisi sopia asiasta keskenään, jotta poliisin säilytystila tai osa siitä voitaisiin asettaa Rikosseuraamuslaitoksen alaiseksi tutkintavankilaksi tai sen osastoksi. Rikosseuraamuslaitos tekisi päätöksen tutkintavankilaosaston perustamisesta johonkin poliisin säilytystilaan. Tällaisen osaston perustaminen vaatisi oikeusministeriön asetuksen muuttamista. (OM 5/2016, 63.)

Tällä hetkellä poliisin säilytystilat eivät täytä olosuhteidensa puolesta tutkintavankeuslaissa asetettuja vaatimuksia, joten poliisin säilytystilojen siirtäminen Rikosseuraamuslaitoksen valvontaan edellyttäisi säilytystilojen muuttamista tutkintavankeuslaissa asetettujen edellytysten mukaisiksi. Säilytystiloista puuttuvat muun muassa asianmukaiset toiminta-, tapaus- ja ulkoilutilat. Lisäksi osat poliisivankilat ovat kunnoltaan huonoja. (Eml.)

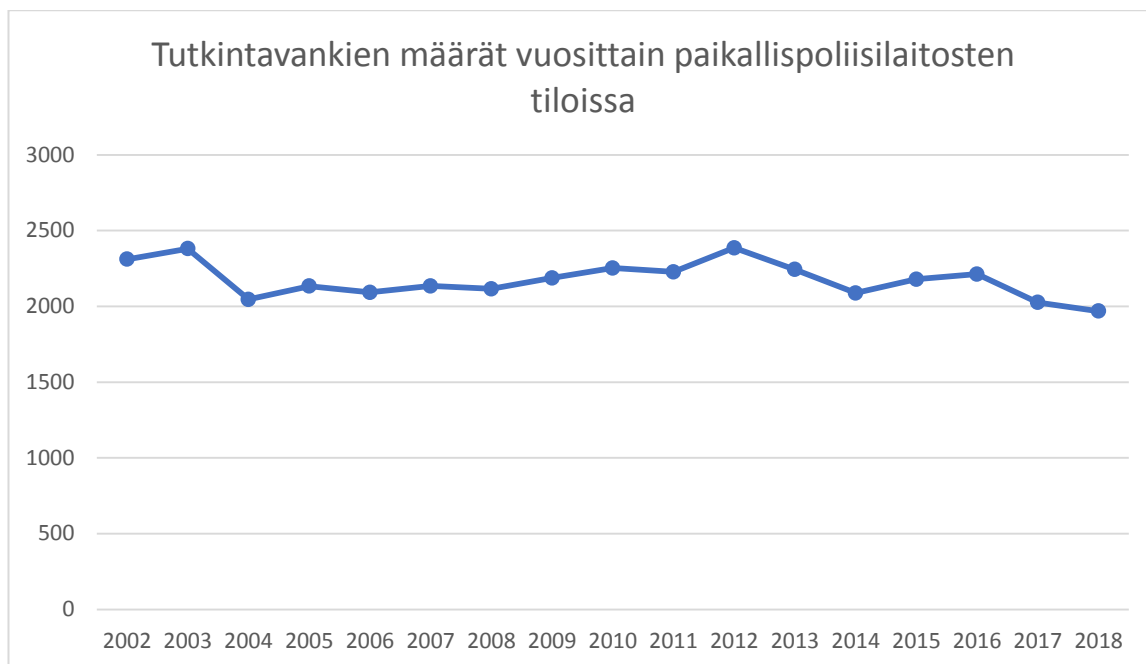
Kolmantena vaihtoehtona oli tutkintavankien siirtäminen nykyistä nopeammin poliisin säilytystiloista vankilaan. Tämä vaihtoehto edellytti tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n muuttamista siten, että säännös edellyttäisi tutkintavangin siirtämistä vankilaan nykyistä nopeammin. (Eml.)

Säilytysajan lyhentäminen ei olisi välttämättä riittävä keino täyttämään kansainvälisten valvontaelinten suosituksia. Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on todennut useaan otteeseen, että tutkintavankeja ei tulisi säilyttää poliisilaitoksilla lainkaan. Kyseinen periaate ilmenee myös Euroopan neuvoston vankilasääntöjen säännöstä 10.2, jossa säädetään, että tutkintavankeja tulisi säilyttää ainoastaan vankiloissa. (Eml.; European Prison Rules, section 10.2.)

Ensisijaisena tavoitteena olisi siirtää tutkintavanki välittömästi vangitsemisoikeudenkäynnin jälkeen vankilaan. Tämä tavoite ei kuitenkaan ole saavutettavissa välittömästi, koska tutkintavankiloina toimivat vankilat ovat tällä hetkellä lähes täynnä. Vankiloiden kapasiteetista johtuen tavoitteeseen tulisi pyrkiä pitkällä tähtäimellä. Lisäksi tutkintavankien yhteydenpitorajoitusten toteutuminen tutkintavankiloissa voi olla vaikeaa. (OM 5/2016, 63.)

Tutkintavankien nopeampi siirtäminen vankilaan tarkoittaisi, että vankiloihin tulisi järjestää sopivampia kuulustelutiloja. Vankilalle kuljettavista matkoista tulisi poliisille lisäkustannuksia. Joidenkin arvioiden mukaan esitutinnan kesto tulisi pidentymään merkittävästi. (OM 5/2016, 64.)

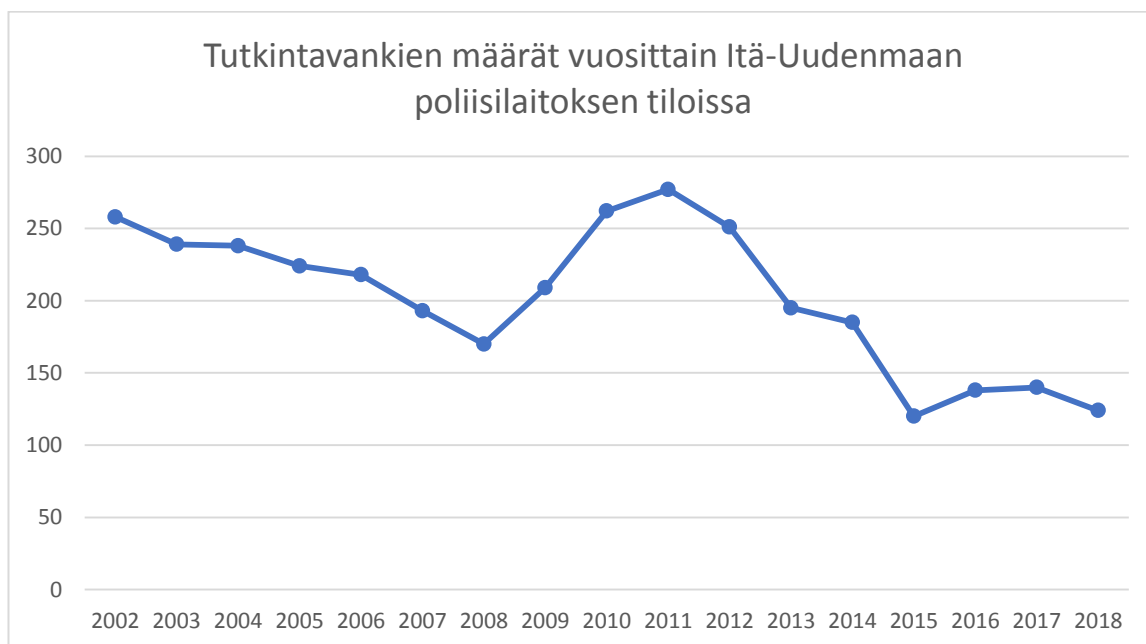
Kaavio 1. kuvaa paikallispoliisilaitosten tiloissa olleiden tutkintavankien kokonaismääriä vuodesta 2002 vuoteen 2018. Paikallispoliisiin kuuluvat Helsingin, Itä-Uudenmaan, Kaakkois-Suomen, Länsi-Uudenmaan, Hämeen, Sisä-Suomen, Pohjanmaan, Lounais-Suomen, Itä-Suomen, Oulun, Lapin ja Ahvenanmaan poliisilaitokset.

Kaavio 1. Tutkintavankien määrät vuosittain paikallispoliisilaitosten tiloissa. (Polstat 2019.)

Kaaviosta 1 voidaan todeta, että paikallispoliisin tiloissa tutkintavankien määrä on pysynyt noin kahdessa tuhannessa vuosittain, eikä määrässä ole tapahtunut suuria muutoksia.

Kaavio 2. Kuvaa Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen poliisiasemien tiloissa olleiden tutkintavankien kokonaismääriä vuodesta 2002 vuoteen 2018.

Kaavio 2. Tutkintavankien määrät vuosittain Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen tiloissa. (Polstat 2019.)

Kaaviosta 2 voi havaita, että tutkintavankien määrät ovat Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella vaihdelleet vuosittain jonkin verran. Tutkintavankien määrät olivat korkeimmillaan vuosina 2002 ja 2011. Edellä mainittuina vuosina tutkintavankeja oli noin 270. Vuonna 2015 tutkintavankien määrä oli alhaisin. Silloin tutkintavankeja oli koko vuoden aikana 120 Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella.

2.3 Suomeen kohdistunut kritiikki

Kansainväliset ja kansalliset valvontaelimet ovat kritisoineet tutkintavankien säilyttämistä poliisin tiloissa. CPT teki Suomessa viidennen määräaikaistarkastuksen syksyllä 2014. Selonteossaan komitea kehotti Suomen viranomaisia ryhtymään ripeästi toimiin, joilla tutkintavankien säilyttäminen poliisivankiloissa päättyisi. CPT kiinnitti erityisesti huomiota tutkintavankien säilyttämiseen poliisin tiloissa. Tutkintavankien säilytys poliisin tiloissa tulisi loppua kokonaan. (HE 252/2016 vp, 6.)

CPT ei ole pitänyt tutkintavankien oloja suomalaisissa poliisivankiloissa alentavina tai epäinhimillisinä. Komitea kuitenkin ilmaisi tyytymättömyytensä esittämällä vaatimuksen, jonka mukaan tulisi laatia alustava suunnitelma tärkeimpien komitean muutosehdotusten toteuttamiseksi kuukauden sisällä raportin julkaisemisesta. Edellä mainitun vaatimuksen lisäksi viranomaisten piti laatia yksityiskohtainen toimintasuunnitelma epäkohtien korjaamiseksi. Vaatimuksia tehostamiseksi CPT ”uhkasi” Suomea julkisella kannanotolla suomalaisten viranomaisten yhteistyöhaluttomuudesta. (Rantala ym. 2017, 12–13.)

CPT on arvostellut aktiivisesti suomalaista tutkintavankeusjärjestelmää. Komitea on kritisoinut useita eri asioita koskien tutkintavankeutta, mutta erityisesti Suomen poliisivankilajärjestelmä on saanut osakseen ankaraakin arvostelua. Suomen poliisivankilajärjestelmä poikkeaa hallinnolliselta rakenteeltaan ja säilytysajoiltaan muiden Pohjoismaiden vastaavista järjestelmistä. Kyse ei kuitenkaan ole kertaluontoisesta arvostelusta vaan komitea on ilmaissut huolensa samasta asiasta jo kahdenkymmenen vuoden ajan, jokaisen käyntinsä yhteydessä. (Rantala ym. 2017, 12.)

Yhdistyneiden Kansakuntien kidutuksen vastainen komitea Committee against torture (CAT) valvoo YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen täytäntöönpanoa. CAT on kehottanut Suomea koskevassa viidennessä ja kuudennessa määräaikaissäilytysraportissa (CAT/C/FIN/5-6) Suomea muuttamaan lainsäädäntöään. Lainsäädäntöä tulisi muuttaa siten, että laki edellyttäisi tutkintavankien nopeamman siirtämisen vankilaan. (HE 252/2016 vp, 6.)

Valvontaelinten näkemyksen mukaan tutkintavangin sijoittaminen poliisin tiloissa on ongelmallista siksi, että tällöin esitutkinnan selvittämisvastuu ja vastuu tutkintavangin olosuhteista ja säilyttämisestä ovat samalla taholla eli poliisilla. Tällaisessa järjestelyssä valvontaelinten näkemyksen mukaan piilee tutkintavangin painostamis- ja lahjomisvaara. (Eml.)

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) on tehnyt useita tarkastuksia poliisivankiloihin ja kiinnittänyt huomiota poliisivankiloiden huonoon kuntoon sekä poliisivankiloiden soveltumattomuuteen säilyttää pidempiaikaisesti vapautensa menettäneitä henkilöitä. Poliisivankiloiden olosuhteet soveltuvatkin vain henkilöiden lyhytaikaiseen säilytykseen. (Eml.)

3 TUTKINTAVANKEUSLAKI

3.1 Yleistä tutkintavankeudesta

Esitutkintaviranomaisen suorittaman esitutkinnan aikana vangittua rikoksesta epäiltyä kutsutaan tutkintavangiksi. Suomessa esitutkintaa suorittaa pääsääntöisesti poliisi. Henkilön vapautteen voidaan kohdistaa erilaisia pakkokeinoja ja vangitseminen on niistä ankarin. Esitutkintaviranomaisen on esitettävä tuomioistuimelle vaatimus rikoksesta epäillyn vangitsemisesta, jolloin tuomioistuin tekee päätöksen, vangitaanko epäilty vai ei. Tuomioistuin ei voi itsenäisesti määrätä rikoksesta epäiltyä esitutkinnan aikana vangittavaksi, vaan esitutkintaviranomaisen on vaadittava vangitsemista. Esitutkintaviranomaisen, joka voi vaatia vangitsemista, tulee olla pidättämiseen oikeutettu virkamies. (Esitutkinta ja vangitseminen 2019.)

Tutkintavankeuden toimeenpanosta säädetään tutkintavankeuslaissa. Tutkintavankeuden toimeenpano vastaa suurilta osin vankeuden täytäntöönpanoa. Vankeuden toimeenpanosta säädetään vankeuslaissa (23.9.2005/767). Vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännökset eroavat toisistaan lähinnä siitä syystä, että tutkintavangin aseman lähtökohtana pidetään syyttömyysolettamaa. Syyttömyysolettaman mukaan tutkintavankia on pidettävä syyttömänä ja näin ollen myös kohdeltava syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. Syyttömyysolettaman lisäksi eroja lakien säätelyissä aiheuttaa tutkintavankeuden tarkoitus sekä yhteydenpitorajoitukset. Yhteydenpitorajoitukset koskevat ainoastaan tutkintavankia. Tutkintavankeuslakiin sisältyy myös viittaussäännös, joka mahdollistaa vankeuslain soveltamisen tutkintavankeuden täytäntöönpanoon. (Myhrberg 2016, 215.) On mahdollista, että tutkintavanki on samanaikaisesti vankeusvanki ja tällöin häneen sovelletaan pääsääntöisesti vankeuslain säännöksiä. (Myhrberg 2016, 220.)

Pakkokeinolain (22.7.2011/806) 3 luku käsittelee vangitsemisvaatimusta. Vangitsemisasi- an käsittely aloitetaan tuomioistuimessa, kun pidättämiseen oikeutettu virkamies toimittaa tuomioistuimelle vangitsemisvaatimuksen. Ennen vangitsemisasi- an käsittelyä poliisi on yleensä ottanut henkilön kiinni ja pidättänyt tämän 24 tunnin sisällä kiinniottamisesta. Pi- dättäminen voi kestää korkeintaan kolme vuorokautta eli 72 tuntia. Tämän ajan jälkeen henkilö on vapautettava tai häntä koskeva vangitsemisasi- a on otettava tuomioistuimessa käsitte- lyyn.

3.1.1 Tutkintavankeuden tarkoitus

Vangitsemisen tarkoituksena on turvata epäillyn rikoksen esitutkinnan suorittaminen, rikoksesta epäillyn syyteeseen asettaminen, tuomioistuinkäsittely ja tuomion täytäntöönpano. Vangitseminen poistaa mahdollisuuden pakenemiseen sekä estää epäillyltä todisteiden hävittämisen ja rikollisen toiminnan jatkamisen. Rikollisen toiminnan käsitteellä tarkoitetaan sekä uusien rikosten estämistä, että jo tapahtuneen rikoksen rankaisemattomia jälkitekkoja. (HE 263/2004 vp, 215–216.)

Tutkintavankeuslain 1 luvun 3 §:ssä määritellään tutkintavankeuden tarkoitus. Kyseinen säädös on kytkettyinä pakkokeinolaissa säädettyihin vangitsemisen edellytyksiin, joita ovat paon vaara, todisteiden hävittämisen vaara ja rikollisen toiminnan jatkamisen vaara. Täten tutkintavankeus pyritään toteuttamaan sillä tavalla, että rikosprosessin suorittaminen ja läpivieminen eivät vaarantuisi. (HE 252/2016 vp, 11.)

Tutkintavankeuslakia ei kuitenkaan sovelleta ainoastaan tutkintavankeihin. Tutkintavankeuslakia voidaan hyödyntää myös muista syistä vapautensa menettäneisiin, mikäli tällaista henkilöä pidetään vankilassa eikä muualla laissa määrätä toisin. Esimerkiksi niskoittelevaan todistajaan, joka on määrätty oikeuteen tuotavaksi ja otettu säilöön ennen kuljetuksen alkamista, sovelletaan tutkintavankeuslain säännöksiä. (Myhrberg 2016, 216.)

3.1.2 Tutkintavankeuden edellytykset

Pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentissa on säädetty edellytykset sille, että vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutettu virkamies saa esittää vaatimuksen vangitsemisesta tuomioistuimelle. Vangitsemisen edellytykset ovat samat, kuin pidättämisen edellytykset. Edellä mainitussa 5 §:n 1 momentissa linjataan, seuraavasti:

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos: 1) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta; 2) rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankaran rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän: a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa;

taikka c) jatkaa rikollista toimintaa; 3) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; tai 4) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Vangitsemiseen riittää, että henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, kunhan vangitseminen täyttää muuten pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. (PKL 2:11.2.)

Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 3 momentti määrittelee, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty, jonka luovuttamista Suomeen tullaan pyytämään, voidaan vangita, mikäli rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Vangitseminen edellyttää myös, että epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden, luovuttamispyyntöön sisällytettävien rikosten määrän tai laadun taikka muiden vastaavien seikkojen perusteella on syytä epäillä, ettei rikoksesta epäilty saavu Suomeen vapaaehtoisesti syytetoimenpiteitä varten. 4 momentissa säädetään, että mikäli rikoksesta epäilty henkilö on alle 15-vuotias, hän on epäiltynä rikollisesta teosta, eikä häntä saa vangita.

Kesäkuussa 2019 pakkokeinolain 2 luvun 11 §:ään lisätään 5 momentti (15.3.2019/323), jossa linjataan, että alle 18-vuotiasta epäiltyä ei saa vangita eikä määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Aiemmassa kappaleessa mainitun lakiuudistuksen muutosta koskevassa hallituksen esityksessä sanotaan, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut, että tutkintavankeuden tulee olla viimeinen ratkaisu alaikäisten rikoksesta epäiltyjen kohdalla ja tutkintavankeuden keston tulee olla mahdollisimman lyhyt. Lakipykälässä mainittavat ”painavat syyt” määritellään lain esitöissä. Painava syy vangitsemiselle voisi olla sellainen, jossa vangitseminen olisi ainoa tosiasiallinen keino katkaista alaikäisen rikoskierre ja tilanne, jossa lastensuojelun keinot eivät ole riittäviä. Tämän kaltaisissa tapauksissa tulee huomioida rikoksen vakavuus ja rikoksesta epäillyn ikä. (HE 177/2018 vp, 42.)

3.1.3 Tutkintavangin kohtelu

Tutkintavankeuslain 1 luvun 5 §:ssä on säädetty tutkintavankien kohtelusta. Säädöksen mukaan tutkintavankia tulee kohdella oikeudenmukaisesti ja vangitun ihmisarvoa kunnioittaen. Pykälässä linjataan, että tutkintavankeja ei saa asettaa keskenään eri asemaan. Alle

21-vuotiaan rikoksesta epäillyn tutkintavangin kohtelusta sanotaan, että tutkintavankeutta toimeenpantaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin ikään ja kehitysasteeseen ja niihin liittyviin tarpeisiin. (Rantala ym. 2017, 106–107.)

Tutkintavangin asemaan liittyy oletus vangin syyttömyydestä. Esitutkintalain (22.7.2011/768) 4 luvun 2 §:n mukaan rikoksesta epäiltyä tulee kohdella esitutkinnan aikana syyttömänä. Tämä sama periaate löytyy myös Euroopan ihmisoikeussopimuksesta, jonka oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevassa 6 artiklassa sanotaan, että rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. Tutkintavankia ei siis ole tarkoitus rangaista vankeudella, vaan vankeuden tarkoituksena on esitutkinnan turvaaminen. (Rantala ym. 2017, 104.)

Tutkintavankeuden tarkoituksena on esitutkinnan, tuomioistuinkäsittelyn ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaaminen. Tästä syystä tutkintavangin etuja ja oikeuksia on välillä rajoitettava, mutta mahdollisimman vähän. Esimerkiksi tutkintavangin yhteydenpitoa ja tapaamisoikeutta voidaan rajoittaa ja tutkintavangille ei voida myöntää vankilan ulkopuolisia lupia. Poistumisluvan myöntäminen on mahdollista vain valvottuna, erittäin tärkeästä syystä tai kiireellisen ja tärkeän asian hoitamiseksi. (Myhrberg 2016, 216.)

Poistumisluvasta säännellään tutkintavankeuslain 9 luvun 14 §:ssä. Pykälän mukaan tutkintavangille voidaan antaa lupa poistua vankilasta valvottuna lyhyeksi aikaa, Suomen alueelle. Poistuminen edellyttää, että vangin lähiomainen on vakavasti sairas tai muu läheinen tulee saattaa hautaan taikka muusta vastaavasta erittäin tärkeästä syystä. Tutkintavangille voidaan myös antaa lupa valvottuna poistua lyhyeksi ajaksi vankilasta kiireellisen tai välttämättömän asian hoitamiseksi.

Tutkintavangin syyttömyysolettama lisää tutkintavangin vapauksia ja etuuksia. Vankeuslain 8 luvun 2 § edellyttää vankia osallistumaan vankilaan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Tutkintavanki ei ole kuitenkaan velvollinen osallistumaan tällaiseen toimintaan, mikäli hän ei itse sitä halua. Lisäksi tutkintavangin yhteydenpitoa asiamieheen ei rajoiteta siinä määrin kuin vankeusvangin. Oman rahan käyttö on tutkintavangilla myös vapaampaa. (Myhrberg 2016, 216.)

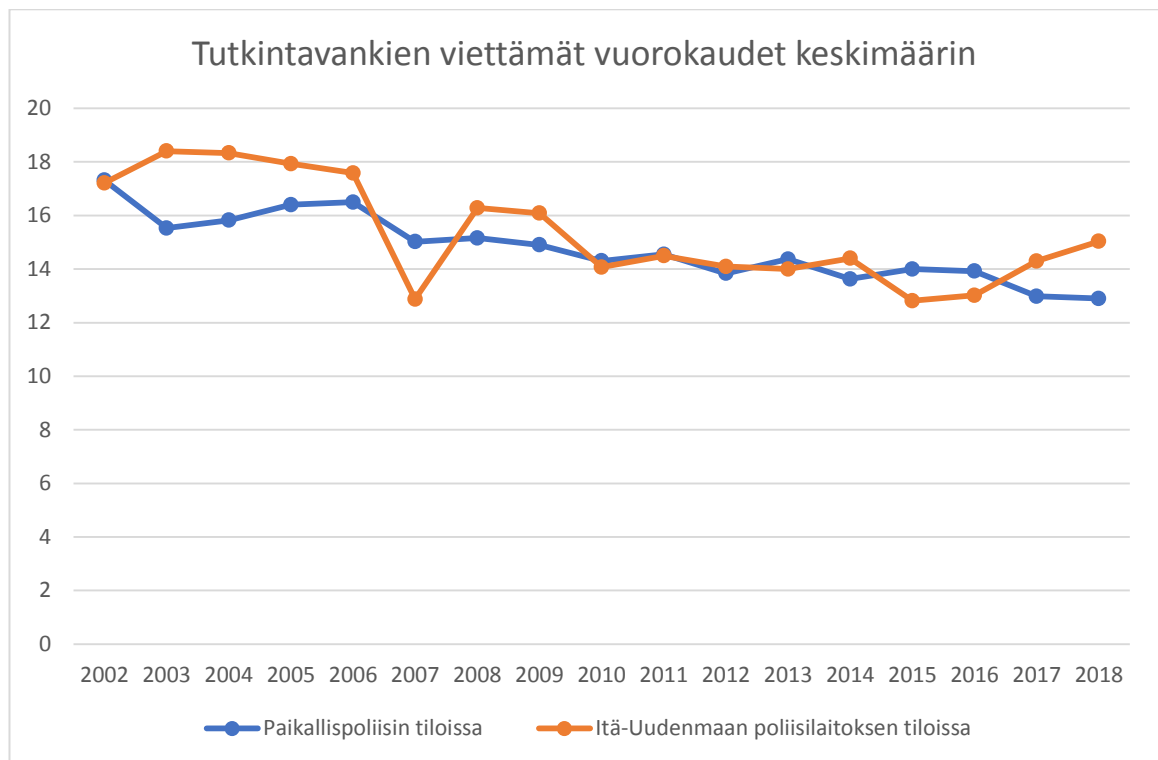
3.1.4 Tutkintavankeuden kesto

Tutkintavanki pysyy vangittuna siihen asti, kunnes käräjäoikeuden tuomio tulee lainvoimaiseksi taikka kunnes hovioikeuden tuomio annetaan. On myös mahdollista, että tuomioistuimien vapauttaa tutkintavangin, jolloin henkilön matkakustannukset koti- tai asuinpaikka-

kunnalle korvataan valtion varoista ja henkilön suostumuksella hänet voidaan kuljettaa vankilalle hakemaan hänen omaisuutensa. (TVL 1:2.)

Lainvoimaisesta tuomiosta on ilmoitettava tutkintavangille. Heti kun käräjäoikeuden tuomio saa lainvoiman ja kun tieto lainvoimaisesta tuomiosta on saatettu tutkintavangin tietoon, tutkintavanki muuttuu vankeusvangiksi. Edellä mainittu ei kuitenkaan tapahdu, jos rikoksesta epäilty on hakenut muutosta käräjäoikeuden tuomioon. Tällöin tutkintavanki pysyy tutkintavankina hovioikeuden päätökseen asti. Vankilan on saatettava hovioikeuden päätös tutkintavangin tietoon, jotta tutkintavangin asema muuttuu vankeusvangiksi. Tutkintavangin suostumuksella rangaistus voidaan panna täytäntöön ennen, kuin käräjäoikeus on antanut lainvoimaisen päätöksen. Tämä kuitenkin edellyttää, että vanki ei hae muutosta vankeusrangaistukseen. Muutosta voi kuitenkin hakea esimerkiksi korvausasioihin. (TVL 1:2; VNA tutkintavankeudesta 11:40; Myhrberg 2016, 215.)

Kaavio 3. kuvaa keskimäärin tutkintavankien viettämiä vuorokausia paikallispoliisin ja Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen tiloissa vuodesta 2002 vuoteen 2018.

Kaavio 3. Tutkintavankien viettämät vuorokaudet keskimäärin. (Polstat 2019.)

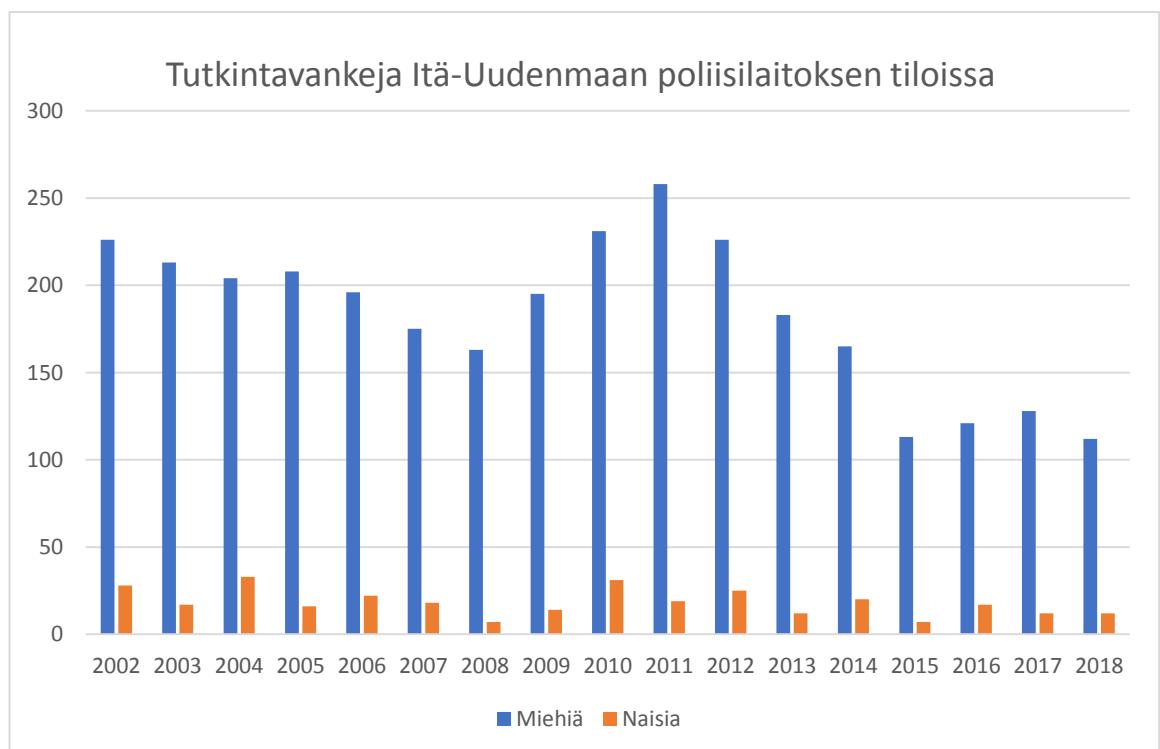
Kuten kaaviosta 3 voidaan todeta, viimevuosina tutkintavangit ovat viettäneet poliisin tiloissa keskimäärin noin kaksi viikkoa. Poliisin tiloissa vietetty tutkintavankeuden aika ei ole muuttunut huomattavasti viimevuosina.

3.1.5 Tutkintavankiloina toimivat vankilat

Tutkintavankiloina toimivista vankiloista säädetään oikeusministeriön asetuksessa tutkintavankiloina toimivista vankiloista (19.5.2017/341). Asetuksen 1 §:n mukaan Helsingin, Jokelan, Kuopion, Kylmäkosken, Mikkelin, Oulun, Pelson, Pyhäselän, Riihimäen, Sukevan, Turun, Vaasan ja Vantaan vankilat ovat miehille tarkoitettuja tutkintavankiloita. Asetuksen 2 §:n mukaan naisten tutkintavankiloina toimivat Hämeenlinnan, Oulun, Pyhäselän, Turun, Vaasan ja Vantaan vankila.

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella sijaitsevat Vantaan ja Jokelan vankilat, joihin miestutkintavangit siirretään. Itä-Uudenmaan poliisilaitos käyttää naisten tutkintavankilana Hämeenlinnan vankilaa.

Kaavio 4. Kuvaa miestutkintavankien ja naistutkintavankien lukumääriä Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen tiloissa vuodesta 2002 vuoteen 2018.

Kaavio 4. Tutkintavankeja Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen tiloissa. (Polstat 2019.)

Kaaviosta 4 on nähtävissä, että naistutkintavankeja on huomattavasti pienempi määrä poliisilaitoksen tiloissa vuosittain.

3.1.6 Tutkintavangin yhteydenpidon rajoittaminen

Tutkintavangilla on oikeus yhteydenpitoon muiden henkilöiden ja toisten vankien kanssa. Vankeusvangeilla on myös tämä sama oikeus yhteydenpitoon. Toisin kuin vankeusvangin, tutkintavangin yhteydenpitoa on mahdollista rajoittaa laissa säädetyillä edellytyksillä. (Myhrberg 2016, 217.)

Yhteydenpitorajoituksista säädetään pakkokeinolain 4 luvun 1 §:ssä. Kiinniottetun ja pidätetyn henkilön sekä tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön voidaan rajoittaa esitutinnan ollessa kesken. Yhteydenpidon rajoittaminen edellyttää, että on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden, pidättämisen tai kiinniottamisen tarkoituksen. Yhteydenpitoa on mahdollista rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltu syy epäillä yhteydenpidon vaarantavan vakavasti tutkintavankeuden tarkoitusta. (Myhrberg 2016, 217.)

Pakkokeinolain 4 luvun 1 § pykälä kieltää yhteydenpidon rajoittamisen asiamieheen. Jos tutkintavanki haluaa pitää yhteyttä lähimaiseen, muuhun läheiseen taikka jos ulkomainen tutkintavanki haluaa pitää yhteyttä edustustoon, rajoittaminen on mahdollista, mikäli rajoittamiseen on erityisen painavia rikoksen selvittämiseen liittyviä syitä. Hallituksen esityksessä erityisen painavaksi syyksi voidaan katsoa esimerkiksi tilanne, jossa lähimaiset ovat epäiltyjä samassa rikosasiassa, mutta kaikkia heistä ei ole vangittu. Erityisen painava syy voi olla myös esimerkiksi talousrikoksen ollessa kyseessä ja vanki pyrkii hävittämään omaisuuttaan omaistensa avulla. Yhteydenpitoa lähimaiseen on mahdollista rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä tutkintavankeuden, kiinniottamisen tai pidättämisen tarkoituksen toteuttamiseksi. (Myhrberg 2016, 217; HE 263/2004 vp, 233–234.)

Yhteydenpitorajoituksella voidaan rajoittaa kirjeenvaihtoa, puhelimen käyttöä, tapaamisia tai muita yhteyksiä säilyttämistilan tai vankilan ulkopuolelle. Yhdessäoloa tietyn kiinniottetun, pidätetyn tai tutkintavangin kanssa voidaan rajoittaa. Yhteydenpitoa saa rajoittaa vain niin paljon kuin se on välttämätöntä. (PKL 4:2.1.)

Yhteydenpitorajoitus päättyy kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden päättyessä. Mikäli väliaikaista rajoitusta ei tehdä tuomioistuimelle määrääjassa, väliaikainen yhteydenpitorajoitus päättyy. (PKL 4:3.)

Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää yhteydenpidon rajoittamisesta kiinniottamisen ja pidättämisen aikana. Tutkintavankeuteen liittyvästä yhteydenpidon rajoittamisesta ja sen voimassaolon jatkamisesta päättää tuomioistuin. Esityksen yhteydenpidon rajoittamisesta

tai sen jatkamisesta tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies tai vankilan johtaja. Yhteydenpidon rajoittamisesta on mahdollista tehdä väliaikainen päätös, ennen kuin tuomioistuin on antanut ratkaisun. Tällöin rajoittamisesta päättää vankilan johtaja pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä. Jos tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, päätöksen yhteydenpidon väliaikaisesta rajoittamisesta tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies. (PKL 4:4.1.)

Tuomioistuimen antamasta yhteydenpidon rajoittamista koskevasta päätöksestä on mahdollista valittaa. Kantelu-oikeus koskee rajoituksen kohteena olevaa tutkintavankia ja pidättämiseen oikeutettua virkamiestä. (PKL 4:6.)

4 TUTKINTAVANKEUSLAIN UUDISTUS

4.1 Tammikuun 2019 uudistus

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:ää ja 3 luvun 8 §:ää uudistettiin hallituksen esityksestä. Uudistus tuli voimaan tammikuussa 2019. 2 luvun 1 §:n muutokset koskivat pääsääntöisesti tutkintavangin säilytysaikaa poliisin tiloissa ja 3 luvun 8 §:n muutokset liittyivät enimmäkseen tutkintavangin kuulemiseen vankilan ulkopuolella.

Esityksen tavoitteena oli muun muassa, että tutkintavankeudelle saataisiin vangitsemisen sijaan muita tehokkaita vaihtoehtoja, tutkintavankien säilyttämistä poliisin tiloissa vähennettäisiin ja poliisin tiloissa vietettyä tutkintavankeusaikaa lyhennettäisiin. (HE 252/2016 vp, 26.)

4.1.1 Tutkintavangin sijoittaminen

Tutkintavangin sijoittamista käsitellään tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:ssä. Pykälän ensimmäistä ja toista momenttia ei ole muutettu alkuperäisistä ja niissä linjataan, että henkilön ollessa vangittuna rikoksesta epäiltynä, on hänet vietävä viipymättä syyteasiaa käsittelevää tuomioistuinta lähimpänä sijaitsevaan tutkintavankilana toimivaan vankilaan tai vankilaan. Erityisestä syystä vanki voidaan viedä muuhunkin tutkintavankilana toimivaan vankilaan, mutta tutkintavankia ei saa sijoittaa avolaitokseen.

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 3 momenttia (22.7.2011/808) esitettiin hallituksen esityksessä muutettavaksi siten, että tutkintavangin säilyttämisaikaa poliisivankilan tiloissa lyhennettäisiin nykyisestä. Muutosta koskeneessa hallituksen esityksessä sanotaan, että edelleen lähtökohtana olisi, että vangitsemispäätöksen jälkeen tutkintavanki viedään tutkintavankilana toimivaan vankilaan. Tuomioistuimella pysyy yhä oikeus päättää, että tutkintavankia pidetään aluksi poliisin tiloissa, jos se on välttämätöntä vangin eristämiseksi muista henkilöistä, turvallisuussyistä tai jos rikoksen selvittäminen sitä vaatii. (HE 252/2016 vp, 49.)

Tutkintavangin eristäminen muista henkilöistä voisi tulla silloin kyseeseen, kun tutkittavana olevassa rikostapauksessa on useita rikoksesta epäiltyjä. Mainituilla turvallisuussyillä tarkoitetaan sekä tutkintavangin että muiden henkilöiden turvallisuutta. Tilanne, jossa tutkintavankia pidetään poliisin tiloissa, koska rikoksen selvittäminen sitä vaatii, tarkoittaa esimerkiksi sellaista tilannetta, jossa rikostapaus on monimutkainen ja siinä on useita rikoksesta epäiltyjä. Mikäli tutkintavangille on määrätty yhteydenpitorajoituksia, on niitä

helpompi valvoa poliisin tiloissa. Tutkintavangin säilytysaika poliisin puolella olisi enintään seitsemän vuorokautta, jonka jälkeen vanki siirrettäisiin vankilaan. (Eml.)

Lakimuutosta edeltäneen tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 4 momentin mukaan, tutkintavankia ei saanut säilyttää poliisin tiloissa neljää viikkoa pitempää aikaa, jollei siihen ollut erittäin painavaa syytä.

Hallituksen esityksessä ehdotettiin myös säädöstä siitä, että tutkintavankia voidaan säilyttää poliisin tiloissa kauemmin kuin seitsemän vuorokautta vain harvoissa ja poikkeuksellisissa tilanteissa. Tämänkaltaiset tilanteet vaatisivat joko painavan syyn, tai sen, että tutkintavangin turvallisuus sitä vaatisi. (HE 252/2016 vp, 50.)

Painavalla syyllä tarkoitetaan ainoastaan pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitettua esitutinnan vaikeuttamisvaaraa. Vaikeuttamisvaaralla tarkoitetaan tapauksen selvittämisen vaikeuttamista esimerkiksi hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa. Vaikeuttamisvaaralla tarkoitetaan myös todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniin vaikuttamista. Turvallisuuteen liittyviä syitä olisivat esimerkiksi sellaiset, että tutkintavanki pyytää poliisin tiloihin jäämistä, koska häntä olisi esimerkiksi uhkailtu tai hän pelkäisi turvallisuutensa olevan uhattuna. Esityksessä mainitaan, ettei seitsemän vuorokauden säilytysaikaa saisi ylittää ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä syistä. (Eml.)

Tammikuussa 2019 voimaan tulleen tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 3 momenttiin (30.1.2018/103) lisättiin eduskunnan toimesta säännös, jonka mukaan tutkintavankia voidaan pitää poliisin tiloissa yli seitsemän vuorokautta, jos siihen liittyy poikkeuksellisen painava, tutkintavangin turvallisuuteen, rikoksen esitutkintaan tai pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitettu vaara. Vaaralla tarkoitetaan rikoksen vaikeuttamisvaaraa, eli esimerkiksi todistusaineiston hävittämistä.

Muutetussa tutkintavankeuslain 4 momentissa säädetään, että mikäli tutkintavankia halutaan säilyttää poliisin tiloissa yli seitsemän vuorokautta, pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän on saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Pykälän 4 momentti myös säätää, että mikäli vangin säilyttäminen poliisin tiloissa venyy yli seitsemän vuorokauden, tulee noudattaa pakkokeinolain 3 luvun 15 §:n 1, 3 ja 4 momentissa säädettyä menettelyä. Pakkokeinolaissa säädetty menettely koskee vangitsemisasian uudelleen käsitteilyä.

4.1.2 Läsäölo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa

Läsäölostä tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa säädätään tutkintavankeuslain 3 luvun 8 §:ssä ja se käsittelee vankilassa olevan tutkintavangin siirtämistä kuultavaksi tuomioistuimen eteen tai muuhun viranomaiseen. Lakiuudistusta koskeneessa hallituksen esityksessä kerrotaan, että aiemman lain linjauksen mukaan, jos vankilassa ollut tutkintavankia kuultiin henkilökohtaisesti muussa viranomaisessa kuin tuomioistuimessa, tutkintavanki voitiin viedä vankilan ulkopuolelle kuulemisen vaatimaksi ajaksi. Tutkintavangin aika vankilan ulkopuolella sai tällöin olla enintään 14 vuorokautta, matka-aika mukaan lukien. (HE 252/2016 vp, 50.)

Hallitus esityksen pohjalta 3 luvun 8 §:n 2 momenttia (10.4.2015/394) muutettiin siten, että tutkintavanki voidaan viedä muuhun viranomaiseen kuultavaksi, mutta vankilan ulkopuolella vietetty aika ei saa olla seitsemää vuorokautta pidempi, ellei siihen ole kuulemisen perusteesta tai muusta painavasta perusteesta johtuvaa painavaa syytä. Tuohon seitsemään vuorokauteen sisältyy myös matkustukseen kuluva aika. Tällä linjauksella tarkoitettussa tilanteessa tutkintavankia kuullaan muusta rikoksesta tai eri rikoskokonaisuudesta kuin siitä, josta hänet on vangittu. Tutkintavankia voitaisiin tämänlaisissa tilanteissa kuulla myös esimerkiksi todistajan asemassa, mutta häntä ei voida kuulla siihen rikokseen, josta hän on tutkintavankina. (Eml.)

Hallituksen esityksessä ehdotettiin, että tutkintavangin säilytysaika poliisin tiloissa lyhennettäisiin olennaisesti ja joissain tilanteissa esitutinnan ollessa kesken, tutkintavangin siirtäminen lyhyeksi ajaksi takaisin poliisin tiloihin tulisi olla mahdollista. (HE 252/2016 vp, 50–51.)

Esityksen pohjalta tutkintavankeuslain 3 luvun 8 §:n 2 momenttiin tehtiin lisäys, jonka mukaan tutkintavanki voidaan siirtää poliisin tiloihin säilytettäväksi, esitutkinnassa kuultavaksi, siitä rikoksesta tai rikoksista, joista hänet on vangittu. Edellä mainittu säilytys ei saa kuitenkaan kestää yli 12 tuntia, jollei syyteasiaa käsittelevä tuomioistuin määrää toisin. Tutkintavankeuslain 3 luvun 8 §:n 3 momentissa säädätään, että vankilan ulkopuolella olevalle tutkintavangille on järjestettävä tarpeellinen valvonta. Hallituksen esityksessä esitettiin, että tämänkaltaisesta sijoittamisesta päättäisi vankilan johtaja ja mikäli sijoittaminen kestäisi yli 12 tuntia, tulisi asia siirtää tuomioistuimen päätettäväksi. (Eml.)

4.2 Kesäkuun 2019 uudistus

Kesäkuun 11. päivänä vuonna 2019 tutkintavankeuslakia uudistetaan jälleen. Uudistukset koskevat tutkintavankeuslain 2 luvun 3 §:ää, 3 luvun 1 §:ää ja 6 luvun 1 §:ää. Uudistukset pohjautuvat Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin (EU 2016/800) rikoksesta epäiltyjä ja syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä. Hallituksen esityksen tavoitteena täyttää direktiivin säännökset kansallisesti ja täten uudistus koskee alle 18-vuotiaiden tutkintavankien kohtelua sekä oikeuksia ja velvollisuuksia. (HE 177/2018 vp, 4–6.)

4.2.1 Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen

Tutkintavankeuslain 2 luvun 3 §:n 1–2 momenteissa säädetään, että tutkintavangille on oltava saatavana tietoja vankilan oloista ja tutkintavangin oikeuksista ja velvollisuuksista yleisimmin käytetyillä kielillä. Jos tutkintavanki on ulkomaalainen, on hänelle tarvittaessa annettava tulkitsemisapua ja ilmoitettava mahdollisuudesta olla yhteydessä kotimaansa edustustoon. Tulkitsemisapua ja käännösapua on annettava myös viittomakieltä käyttävälle tai vammaiselle tutkintavangille. Pykälän 3–4 momenteissa säädetään, että tutkintavangilla on oltava saatavilla kokoelma tutkintavankeutta koskevista säännöksistä, asetuksista ja laeista ja vangilla pitää olla koko vapaudenmenetyksen ajan hallussaan esitutkintalain 4 luvun 17 §:n nojalla annettu kirjallinen ilmoitus hänen oikeuksistaan.

Hallituksen esityksen pohjalta tutkintavankeuslain 2 luvun 3 §:ään lisättiin 5 momentti (15.3.2019/326), jossa sanotaan, että alaikäiselle tutkintavangille on annettava 1 momentissa ilmoitetut tiedot kirjallisesti hänen omalla kielellään tai kielellä, jota hän ymmärtää. (HE 177/2018 vp, 43–44.)

4.2.2 Sijoittaminen vankilassa

Tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:ssä säädetään, että tutkintavankina oleva henkilö on sijoitettava eri vankilaan tai erilliselle osastolle kuin vankeusvangit. Pykälän 1 momentissa sanotaan, että eri paikkaan sijoittamisesta voidaan poiketa, jos tutkintavanki toimintoihin osallistumisen vuoksi pyytää sitä tai jos poikkeaminen on tarpeellista vankien, tutkintavankien tai henkilökunnan turvallisuuden vuoksi. Sijoittamisesta voidaan myös silloin poiketa, jos se on vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi poikkeustilanteissa tarpeellista. Pykälän 2 momentin mukaan, jollei alle 18-vuotiaan tutkintavangin etu muuta vaadi, on hänet pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista.

Hallituksen esityksen perusteella 3 luvun 1 §:ään tulee voimaan uusi 3 momentti. Momentissa kerrotaan, että vankeutensa aikana 18-vuotta täyttänyt tutkintavanki voidaan pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, mikäli se on perusteltua tutkintavangin olosuhteet huomioon ottaen. Jo 18-vuotta täyttänyt tutkintavankia voidaan pitää samassa tilassa toisen alaikäisen tutkintavangin kanssa, jos tämä ei ole alaikäisen tutkintavangin edun vastaista. (HE 177/2018 vp, 44.)

Pykälässä jo aiemmin voimassa ollut 3 momentti siirtyi 4 momentiksi. Kyseisessä momentissa säädetään, että mies- ja naisvangit on pidettävä erillisissä asuntotiloissa (Eml).

4.2.3 Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito

Tutkintavankeuslain 6 luvun 1 § käsittelee tutkintavangin terveydenhuoltoa. Pykälän 1 momentin mukaan tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisesta terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen hoitamisesta vastaa Vankiterveyshuolto. Pykälän 2 momentissa kerrotaan, että tutkintavangilla on oikeus saada lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa vankilassa, jollei siitä aiheudu vaara tutkintavankeuden tarkoitukselle. Tutkintavanki tarvitsee näitä varten myös Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärin luvan. Vanki joutuu itse vastaamaan hoidosta ja lääkityksestä aiheutuneista kustannuksista.

Hallituksen esityksen pohjalta 6 luvun 1 §:ään lisättiin uusi 3 momentti, jossa säädetään, että alaikäiselle tutkintavangille on hänen pyynnöstään tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön toimesta, ilman aiheetonta viivytystä, terveydentilan selvittämistarkastus, jollei tarkastuksen tekeminen ole tarpeetonta. Tarkastuksen suorittamista voisi pyytää myös esimerkiksi tutkintavangin huoltaja, laillinen edustaja tai lapselle läheinen aikuinen. Tarkastuksesta tekisi tarpeettoman esimerkiksi se, jos lapsesta tehdään lyhyen ajan sisään useampia tarkastuksia koskevia pyyntöjä. (HE 177/2018 vp, 44.)

Tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:n voimassa ollut 3 momentti siirtyy uudistuksen johdosta 4 momentiksi. Momentissa säädetään, että tutkintavangin hoidon järjestämisessä tulee noudattaa potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994), mielenterveyslain, tartuntalain (1227/2016 ja työterveyshuoltolain (1383/2001) säädöksiä. (HE 177/2018 vp, 45.)

5 EU:N JA POHJOISMAIDEN LAINSÄÄDÄNTÖ

5.1 EU:n jäsenmaita koskeva sääntely

5.1.1 Euroopan ihmisoikeussopimus

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 85-86/1998) 3 artikla ohjaa tutkintavankien kohtelua. 3 artikla kieltää, että ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Jokaisen ihmisen oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen on turvattu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleessa. Kappaleen mukaan kenenkään vapautta ei saa riistää, jollei sitä erikseen ole artiklassa sallittu. Vapauden voi riistää vain artiklassa luetelluissa tapauksissa ja lain määräämässä järjestyksessä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 3 kappaleen mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutunut henkilö on viipymättä tuotava tuomarin tai lain nojalla tuomiovaltaa käyttävän muun viranomaisen tutkittavaksi. Hänellä on oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisessa ajassa tai oikeus tulla vapautetuksi oikeusjutun ollessa vireillä. Henkilö voidaan laskea vapaaksi, mikäli sen ehdoiksi voidaan asettaa takeet siitä, että asianomainen saapuu oikeudenkäyntiin.

5 artiklan 4 kappaleen mukaan jokaisella, jolta on riistetty hänen vapaus, on oikeus vaatia tuomioistuimessa, että hänen vapaudenriistonsa laillisuus tutkitaan viipymättä. Tämänlaisella henkilöllä on myös oikeus, että hänet vapautetaan, mikäli vapaudenriiston toimenpide ei ole laillinen.

6 artiklassa turvataan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Kyseisen artiklan 2 kohdan mukaan jokaista rikoksesta epäiltyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on näytetty laillisesti toteen.

5.1.2 Kansainvälinen yleissopimus

Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 9 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen sekä vapauteen. Artiklan ensimmäinen kohta pitää sisällään mielivaltaisen pidättämisen tai vangitsemisen kiellon. Yksilön vapaus on mahdollista riistää ainoastaan laissa säädetyillä perusteilla ja sen määräämässä järjestyksessä.

9 artiklan 3 kohdan mukaan jokainen rikoksesta epäiltynä pidätetty tai vangittu on viipymättä saatettava lain nojalla tuomiovaltaa käyttävän viranomaisen eteen. Hänellä on oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisessa ajassa tai oikeus tulla vapautetuksi. Yleisenä sääntönä ei ole pidettävä, että oikeudenkäyntiä odottavat henkilöt pidetään tutkintavankeudessa. Vapaaksi laskemisen ehdoksi tulee voida asettaa takeet siitä, että asianomainen saapuu paikalle oikeudenkäyntiin sekä jokaisessa muussakin vaiheessa käsittelyn aikana ja tarvittaessa tuomion täytäntöön panemiseksi.

9 artiklan 4 kohdan mukaan jokaisella, jolta on riistetty vapaus pidättämällä tai vangitsemalla, on oikeus vaatia tuomioistuimessa, että hänen vapaudenriistämisensä laillisuus tutkitaan viipymättä ja mikäli toimenpide ei ole laillinen, hänet vapautetaan.

Sopimuksen 10 artiklan 2 a) kohdan mukaan poikkeuksellisia oloja lukuun ottamatta syytettyt henkilöt on pidettävä erillään tuomituista henkilöistä ja syytettyjen henkilöiden kohtelussa on otettava huomioon heidän asemansa tuomitsematta olevina henkilöinä.

Kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, myös yleissopimuksessa on maininta syyttömyysolettamasta. Yleissopimuksen 14 artiklan 2 kohdan mukaan rikoksesta syytetyllä on oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes syyllisyys on näytetty laillisesti toteen.

5.1.3 Euroopan neuvoston vankilasäännöt

Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi Euroopan neuvoston uudistetut vankilasäännöt 11.1.2006. Vankilasäännöt sisältävät yhteisiä periaatteita ja menettelytapoja. Näitä periaatteita ja menettelytapoja tulisi soveltaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelussa Euroopan neuvoston jäsenmaissa. (Hiltunen 2007, 4.)

Vankilasäännöt eivät kuitenkaan ole jäsenvaltioita sitova kansainvälinen asiakirja, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin käyttää ratkaisujen perusteluissaan vankilasääntöjä. Tämä lisää vankilasääntöjen painoarvoa. Euroopan neuvoston vankilasäännöt ovat luonteeltaan suosituksenomaisia. (Eml.)

CPT käyttää vankilasääntöjä perustana eri valtioille antamissaan suosituksissa. Vankilasäännöissä korostetaan velvollisuutta kohdella vapautensa menettäneitä henkilöitä oikeudenmukaisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen. (Eml.)

Säännön 10.1. mukaan Euroopan neuvoston vankilasääntöjä sovelletaan henkilöihin, jotka ovat menettäneet vapautensa tuomion seurauksena tai henkilöihin, jotka oikeusviranomainen on määrännyt tutkintavankeuteen. (Hiltunen 2007, 7; European prison rules.)

Säännön 10.2 mukaan sekä tutkintavankeja, että tuomion seurauksena vapautensa menettäneitä tulisi pitää lähtökohtaisesti ainoastaan vankiloissa, toisin sanoen laitoksissa, jotka on varattu näihin kahteen ryhmään kuuluville vangeille. (Eml.)

5.2 Tutkintavankeus pohjoismaissa

5.2.1 Ruotsi

Ruotsin oikeudenkäymiskaaren mukaan poliisilla on oikeus ottaa kiinni (gripande) rikoksesta epäillyn henkilön ja kiireellisissä tapauksissa poliisilla on myös oikeus pidättää todennäköisin syin epäillyn ilman pidättämispäätöstä, jos pidättämistä koskevat edellytykset täyttyvät. (OM 5/2016, 54.)

Rikoksesta epäiltynä kiinniotettua henkilöä, joka on pidätetty, voidaan säilyttää poliisin tiloissa kolme vuorokautta. Kolmen vuorokauden määräaika lasketaan kiinniotosta alkaen. Poliisilain ja juopuneiden henkilöiden säilöönnotosta annetun lain nojalla säilöön otettujen henkilöiden lisäksi poliisin tiloissa säilytetään rikosperusteisesti kiinniotettuja henkilöitä. Kiinniotosta lähetetään tieto syyttäjälle ja kiinniotettu on kuulusteltava välittömästi, kun se on mahdollista. (Eml.)

Syyttäjä päättää epäillyn vapauttamisesta tai pidättämisestä kuulustelun jälkeen. Tuomioistuimien päätetään syyttäjän vaatimuksesta mahdollisimman pian ja viimeistään neljäntenä päivänä pidättämispäätöksestä pidätetyn vapauttamisesta tai vangitsemisesta. Vangittu siirretään tuomioistuimen päätöksen jälkeen välittömästi tutkintavankilaan. (Eml.)

Toisin kuin Islannissa ja Norjassa, vangitsemispäätös on voimassa korkeintaan kaksi viikkoa. Islannissa ja Norjassa vangitsemispäätös on voimassa korkeintaan neljä viikkoa. Kuten muissakin pohjoismaissa, niin myös Ruotsissa tutkintavankeutta voidaan pidentää uudessa oikeuden käsittelyssä. (OM 5/2016, 53–55.)

Ruotsissa tutkintavankilat ovat yleensä sijoitettu poliisitalojen yhteyteen, mutta vastuu tutkintavangin säilyttämisestä on Ruotsin rikosseuraamuslaitoksella (Kriminalvården) eikä poliisilla. (OM 5/2016, 55.)

Vuonna 2013 Ruotsissa oli keskimäärin 6 032 vankia. Tutkintavankien osuus vangeista oli noin 25 prosenttia. (Eml.)

5.2.2 Norja

Norjan rikosprosessilaissa (lov om rettergangsmåten i straf-fesaker) säädetään edellytykset rikoksesta epäillyn pidättämiseen ja tutkintavankeuteen vangitsemiseen. Rikoksesta epäil-

tyä, pidätettyä henkilöä voidaan aluksi säilyttää poliisin tiloissa, mutta hänet on siirrettävä tutkintavankilaan kahden päivän kuluessa pidättämisestä, jollei jotkut käytännön syyt tee siirtämistä mahdottomaksi. Alle 18-vuotias pidätetty tulisi siirtää tutkintavankilaan mahdollisimman pian ja viimeistään pidätystä seuraavana päivänä. (OM 5/2016, 53.)

Norjan rikosprosessilain 183 §:n mukaan rikoksesta epäiltyä voidaan pitää pidätettynä enintään kolme päivää ennen kuin hänet on vietävä poliisin aloitteesta tuomioistuimen eteen vangitsemispäätöstä tai vapauttamista varten. Kuten Islannissa, myös Norjassa tuomioistuin voi määrätä tutkintavankeuden kestäämään korkeintaan neljä viikkoa. Jotta tutkintavankeutta voidaan pidentää, on järjestettävä uusi käsittely, jossa tuomioistuin voi määrätä tutkintavankeuden jatkuvan korkeintaan neljä viikkoa kerrallaan. (OM 5/2016, 53–54.)

Vangitsemispäätökselle tai vapauttamispäätökselle taikka tutkintavankeuden vaihtoehtojen käyttöönottoa koskevalle päätökselle on asetettu kolmen päivän määräaika. Tämä tarkoittaa, että pidätetty rikoksesta epäilty on siirrettävä poliisin tiloista tutkintavankilaan ennen vangitsemisoikeudenkäyntiä. Pidätetty rikoksesta epäilty on siis siirrettävä tutkintavankilaan kahden päivän kuluessa. Vuonna 2013 tilastoitiin 4 250 tapausta, joissa tämä aika yllettiin. (OM 5/2016, 54.)

Vuonna 2013 Norjassa oli vangittuna keskimäärin 3 787 henkilöä, joista tutkintavankeja oli keskimäärin 26 prosenttia. (Eml.)

5.2.3 Tanska

Tanskan prosessilain (retsplejeloven) mukaan poliisi voi pidättää rikoksesta epäillyn henkilön. Tanskan perustuslaissa on säädetty, että pidätetty henkilö, jota ei vapauteta, on vietävä viimeistään 24 tunnin sisällä pidättämisestä kuultavaksi tuomarin eteen. Mikäli tuomari päättää kuulemisen perusteella jatkaa pidättämistä, pidätetty on vietävä uudelleen tuomioistuimeen vangitsemisoikeudenkäyntiä varten. Uusi vangitsemisoikeudenkäynti tulee pitää kolmen vuorokauden kuluessa ensimmäisen tuomioistuinkäsittelyn päättymisestä. Poliisi esittää tuomioistuimelle vaatimuksen vangitsemisesta ja tuomioistuin päättää vangitsemisesta tai vapauttamisesta. Samassa käsittelyssä päätetään lisäksi mahdollisista tutkintavankeuden vaihtoehdoista. (OM 5/2016, 55.)

Tanskan prosessilain mukaan tutkintavankeuden tulee olla mahdollisimman lyhyt. Tutkintavankeus ei saa ylittää neljää viikkoa. Samoin kuin Islannissa ja Norjassa, tutkintavankeutta voidaan pidentää neljä viikkoa kerrallaan. (OM 5/2016, 53–55.)

Vangitsemisoikeudenkäynnin jälkeen tutkintavanki siirretään välittömästi tutkintavankilaan. Kuten Ruotsissa, myös Tanskassa rikosseuraamuslaitos (Kriminalforsorgen) ylläpitää tutkintavankiloita ja vastaa niiden toiminnasta. (OM 5/2016, 54–55.)

Vuonna 2013 Tanskassa oli keskimäärin 4 207 vankia, joista tutkintavankien osuus oli noin 32 prosenttia. Vuonna 2012 tutkintavankeus kesti keskimäärin kuusi kuukautta. (OM 5/2016, 55.)

5.2.4 Islanti

Islannissa poliisilla on oikeus pidättää rikoksesta epäilty henkilö tai henkilö, joka voi aiheuttaa vaaraa yleiselle järjestykselle. Poliisi voi myös pidättää sellaisen henkilön, joka esimerkiksi kieltäytyy antamasta henkilöllisyytensä poliisin tietoon. Pidättämisestä säädetään Islannin rikosprosessilaissa (straffeprocessloven). (OM 5/2016, 53.)

Islannissa pidätetty on vietävä tuomarin kuultavaksi viimeistään 24 tunnin kuluessa pidättämisestä. Mikäli henkilö vangitaan, vangittu siirretään tutkintavankilaan välittömästi vangitsemisoikeudenkäynnin jälkeen. Islannissa tutkintavankeus voidaan määrätä korkeintaan neljäksi viikoksi, ja tutkintavankeusaikaa on mahdollista pidentää neljä viikkoa kerrallaan. Ennen vuotta 2016 tutkintavankeja pidettiin samoissa tiloissa vankeusvankien kanssa. (Eml.)

Tutkintavankien säilyttäminen poliisin tiloissa on mahdollista vain, jos siihen on erityisiä syitä. Tutkintavankia saa pitää poliisin tiloissa korkeintaan neljän päivän ajan. Kyseessä on lähtökohtaisesti vain lain suoma mahdollisuus, sillä kyseistä vaihtoehtoa ei yleensä käytännössä käytetä. (Eml.)

Islannissa oli vangittuna keskimäärin 185 henkilöä vuonna 2013, joista tutkintavankeja oli keskimäärin 9 prosenttia. (Eml.)

6 TUTKIMUKSEN KOHDE JA MENETELMÄT

6.1 Tutkimusongelma ja aiheen rajaus

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan tammikuussa 2019 voimaan tulleiden tutkintavankeuslain pykälien vaikutuksia poliisin rikostutkintaan Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella. Itä-Uudenmaan poliisilaitokseen kuuluu Järvenpään, Hyvinkään, Porvoon ja Vantaan poliisiasemat, joista viimeksi mainittu on alueen pääpoliisiasema. Tutkimuksen keskiössä on tutkintavankien säilytysajan merkittävä lyhentymisen poliisin tiloissa. Vuoden 2019 alusta tutkintavankia on mahdollista pitää poliisin tiloissa enintään seitsemän vuorokautta, aiemman 28 vuorokauden sijasta. Tutkimuksemme keskeisimpänä tavoitteena oli selvittää, millaisia käytännön vaikutuksia lakimuutoksella on rikostutkintaan Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella.

Päätimme suunnata tutkimuksemme Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueelle, koska tutkintavankeuslain muutoksen vaikutukset näyttäytyivät eri puolilla Suomea eri tavoilla, johon esimerkiksi huomattavasti pidemmistä välimatkoista poliisivankiloiden ja vankiloiden välillä. Itä-Uudenmaan poliisilaitos valikoitui tutkimuksemme kohteeksi myös siksi, että suoritimme koulutuksemme kuuluvan työharjoittelun kyseisellä poliisilaitoksella.

6.2 Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Pääsääntöisesti laadullista tutkimusta käytetään silloin, kun tutkittavana on ilmiö, jota ei vielä kunnolla tunneta. Kvalitatiivisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään ilmiötä eli tarkoituksena on saada vastaus kysymykseen ”mistä tässä on kyse?”. Laadullisella tutkimuksella on mahdollisuus saada ilmiöstä syvälinen näkemys ja sillä voidaan kehittää reaalimaailmaa selittäviä teorioita ja malleja (Kananen 2017, 32–33.)

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista kerätä aineistoa esimerkiksi verbaalisesti haastattelujen avulla. Aineiston kerääminen, sen käsittely ja analysointi kietoutuvat yhteen ja aineisto edustaa tutkimuskohteen olennaisia piirteitä ja se on teoreettisesti merkittävää. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on kyse aineiston laadusta, eikä niinkään sen määrästä.

Kvantitatiivisella, eli määrällisellä tutkimuksella pyritään saamaan yleistettävää tietoa ja se pohjautuu usein lukuihin ja numeroihin (Kananen 2015, 32). Kvantitatiivinen tutkimus on tyypillisesti lomakekysely, jolla pyritään saamaan mahdollisimman paljon vastaajia tietystä kohderyhmästä ja täten tietoa saadaan määrällisesti paljon.

Valitsimme tutkimusmenetelmäksemme kvalitatiivisen tutkimuksen, koska lakimuutos on ollut tätä tutkimusta tehtäessä voimassa vain muutamia kuukausia eikä muutoksen mahdollisia vaikutuksia ole vielä tutkittu. Halusimme saada tutkittavasta aiheestamme mahdollisimman laadukasta ja paikkaansa pitävää tietoa ja koska tutkittava ilmiö on uusi, emme kokeneet, että kvantitatiivinen tutkimus olisi tähän tutkimukseen sopiva menetelmä.

Tutkimuksen tiedonhankintamenetelmiksi valikoitui henkilöhaastattelu ja sisällönanalyysi. Mielestämme edellä mainituilla tiedonhankintamenetelmillä pääsimme tutkimuksemme kannalta parhaimpaan lopputulokseen. Henkilöhaastattelun ja sisällönanalyysin avulla olemme pyrkineet saamaan mahdollisimman realistisen ja käytännönläheisen kuvauksen tutkittavasta ilmiöstä ja sen vaikutuksista.

6.3 Haastattelu

Päädyimme keräämään aineistomme haastattelemalla. Olimme päättäneet, että haastattelut tullaan toteuttamaan henkilökohtaisesti, eikä esimerkiksi sähköpostin välityksellä. Halusimme tehdä haastattelut henkilökohtaisesti, koska uskoimme saavamme yksityiskohtaisempia ja laajempia vastauksia. Henkilökohtaisessa haastattelussa haastateltavan motivoiminen ja mahdollisten jatkokysymysten esittäminen, on huomattavasti helpompaa verraten haastatteluun, joka toteutetaan esimerkiksi sähköpostitse. Lisäksi haastattelutilanteessa on mahdollista havainnoida haastateltavan non-verbaalista eli ei kielellisiä viestintää. Sanaton viestintä auttaa ymmärtämään vastauksia ja niiden merkityksiä (Hirsijärvi & Hurme, 34).

Hirsijärvi ja Hurme (2004, 11) toteavat haastattelun soveltuvan hyvin erilaisiin tutkimustarkoituksiin ja haastattelun avulla on mahdollista saada syvällistä tietoa. Kanasen (2015, 143) mukaan haastattelu soveltuu aineistonkeruumenetelmäksi sellaisiin tutkimuksiin, joissa tutkitaan käyttäytymistä, mielipiteitä tai asiaa, josta ei tiedetä paljon. Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää, miten tutkintavankeuslain uudistus vaikuttaa poliisin rikostutkintaan Itä-Uudellamaalla. Tutkimuksemme tarkoituksen näkökulmasta haastattelu tiedonkeruumenetelmänä oli paras ja tarkoituksenmukaisin.

Toteutimme haastattelun puolistrukturoituna haastatteluna, jossa kysymyksiä oli 14. Kaikilta tutkimuksen haastateltavilta kysyttiin samat kysymykset. Haastattelujen kysymykset testattiin ulkopuolisen henkilön avulla ja kysymyksiä muokattiin saadun palautteen perusteella. Haastattelukysymykset olivat avoimia kysymyksiä ja niiden oli tarkoitus antaa haastateltavalle tilaa vastata hänen parhaaksi näkemällään tavalla. Haastattelut toteutettiin maaliskuuhun 2019 ja haastattelut kestivät keskimäärin 45 minuuttia.

Tutkimuksen kysymykset ovat liitteenä opinnäytetyön lopussa. Haastateltavilta kysytyt kysymykset käsittelevät vuoden 2019 tammikuussa voimaan tulleen uuden tutkintavankeuslain vaikutuksia poliisin rikostutkintaan Itä-Uudenmaan alueella. Merkittävin uudistus koski tutkintavankien säilytysajan lyhentämistä poliisin säilytystiloissa. Haastattelujen kysymykset ovat avoimia ja vastaukset olivat laajoja ja monipuolisia.

6.4 Haastateltavien valinta

Valitsimme tutkimukseemme haastateltaviksi vain poliiseja, koska tarkoituksenamme oli käsitellä aihetta poliisin näkökulmasta. Kuten Hirsijärvi ja Hurme (2004, 58) toteavat, että yleisin kysymys aloittelevalla tutkijalla koskee haastateltavien lukumäärää ja myös me pohdimme, kuinka monta henkilöä haastattelisimme. Se kuinka monta haastateltavaa tutkimukseen tarvitsee, riippuu tutkimuksen tarkoituksesta (Hirsijärvi & Hurme 2004, 58). Haastateltavien määrän valinnassa lienee tärkeää pohtia haastateltavien määrää tiedonsaannin näkökulmasta. Hirsijärvi ja Hurme (2004, 58) ohjeistavatkin haastattelemaan niin monta kuin on välttämätöntä, jotta tutkija tai haastattelija saa tarvitsemansa tiedon.

Tutkimuksessamme ei haastatella suurta joukkoa poliiseja, koska se ei mielestämme olisi ollut tarkoituksenmukaista ja uskoimme saavamme aineistoa tarpeeksi pienelläkin haastateltavien joukolla. Viimeisiä haastatteluita tehdessämme huomasimme, että aineisto alkoi kylläntyä eli saturoitumaan. Tällöin haastateltavat eivät tuota tutkimusongelman kannalta mitään uutta tietoa, vaan aineisto alkaa ikään kuin toistamaan itseään (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99). Mielestämme saturoituminen osoitti, että haastateltavia oli riittävä määrä.

Halusimme pidättäytyä pienessä määrässä haasteltavia ja valikoida haastateltavat huolellisesti. Haastateltaviksi valikoitui pitkän virkauran tehneitä poliisimiehiä ja -naisia. Haastatteluhetkellä haastateltavien virkaikä oli 15-33 vuotta. Olimme etukäteen perehtyneet heidän työhistoriaansa poliisissa ja näin ollen osasimme kohdentaa haastattelupyynnöt sellaisille poliiseille, joilla tiesimme olevan käytännön kokemusta ja näkemystä vangitsemisasi- oista. Hyödynsimme siis harkinnanvaraista otantamenetelmää, eliittiotantaa. Eliittiotannalla tarkoitetaan, että tiedonantajiksi valitaan vain ne henkilöt, joilta oletetaan saatavan parhaiten tietoa koskien tutkittavaa asiaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99.) Haastattelimme viittä poliisia, joista neljä on tutkinnanjohtajia ja yksi on tutkija. Kaikki heistä työskentelevät rikostutkinnassa. Haastateltavien henkilöllisyydet eivät käy ilmi tutkimuksessa, koska niillä ei ole merkitystä tutkimuksen tulosten kannalta.

6.5 Aineistoanalyysi

Tutkimuksessa kertynyttä aineistoa analysoitiin sisällönanalyysillä. Haastattelusta saadut tulokset muodostivat analysoitavan aineiston. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 104) esittelevät kirjassaan laadullisen tutkimuksen analyysin rungon, joka kuvaa analyysin etenemistä. Analyysivaiheessa noudatimme soveltuvien osin tuota edellä mainittua runkoa.

Haastattelut nauhoitettiin nauhurilla ja tämän jälkeen litteroitiin. Kertynyttä aineistoa oli mielestämme helpompi tulkita ja vertailla kirjallisessa muodossa. Litteroinnin jälkeen kirjallista aineistoa kertyi yli 20 sivua ja aineisto oli monipuolista sekä kattavaa.

Haastatteluissa nousi selkeästi esiin toistuvia aiheita, joten päädyimme käyttämään teemoittelua analyysimme apuna. Helpottaaksemme aineiston vertailua, jaoimme tutkimusaineiston eri teemoihin. Otsikoimme teemat ja yhdistelimme sekä erittelimme haastateltavien näkemyksiä. Karkeasti ilmaistuna teemoittelussa on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105).

Aineiston teemoittelun jälkeen kirjasimme ylös, mitä kukin haastateltavista oli kyseisetä temasta kertonut ja minkälaisia näkemyksiä he olivat tuoneet esille. Kirjasimme erikseen kutakin teemaa käsitteleviä kysymyksiä. Tämän jälkeen kävimme aineistosta läpi, mitä mieltä haastateltavat olivat kyseisestä temasta olleet ja mitä näkökulmia he toivat esille.

Pyrimme huomioimaan aineistosta kaikkien haastateltavien mielipiteitä ja otimme huomioon myös seikkoja, joita vain osa haastateltavista toi esille. Analysoimme kertyneen aineiston kokonaisuudessaan, mutta käsittelemme tässä tutkimuksessa mielestämme keskeisimpiä ja tärkeimpiä aihealueita.

Lähtökohtaisesti mielestämme keskeisimmät ja tärkeimmät aihealueet nousivat myös useammassa haastattelussa keskiöön. Haastateltavat toivat aineistoomme näkökulmia, joita emme osanneet ennen haastatteluja ottaa huomioon. Saimme kuitenkin kertyneen aineiston purettua, analysoitua ja jaettua keskeisimpiin aihealueisiin, joita käsittelemme tässä tutkimuksessa.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Lakiuudistuksen vaikutus rikostutkintaan Itä-Uudellamaalla

Kuva 1. on piirroskuva Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueesta ja alueen poliisiasemista. Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella ovat Vantaan, Porvoon, Järvenpään ja Hyvinkään poliisiasemat. Itä-Uudenmaan alueella on kaksi vankilaa, joista toinen sijaitsee Vantaalla ja toinen Jokelassa.

Kuva 1. Itä-Uudenmaan poliisilaitos. (Poliisin Intranet 2019.)

Vankien säilytyksen osalta selvisi, että Vantaan ja Jokelan vankilat säilövät tutkintavankeiksi vangitut miehet Itä-Uudenmaan alueella. Naistutkintavangit puolestaan kuljetetaan Hämeenlinnan vankilaan. Vaikka Oikeusministeriön asetuksessa tutkintavankiloina toimivista vankiloista mainitaan, että myös Vantaan vankila säilöo naistutkintavankeja, niin haastatteluissa kävi ilmi, ettei tätä toimintamallia noudateta.

Tutkimus osoitti lakiuudistukseen kohdentuvat haasteet ja ongelmat. Avaamme seuraavien otsikoiden alla haastatteluissa esiin tulleita aiheita sekä haastateltavien käsityksiä ja mieli-

piteitä. Koska haastattelut on suoritettu anonyymisti, käytämme tässä työssä haastateltavien nimien sijaan lyhenteitä H1 – H5.

7.2 Poliisin näkökulmasta lakimuutokseen ei ollut tarvetta

Tutkimus osoitti, ettei lakimuutosta poliisin rikostutkinnan näkökulmasta pidetty mitenkään tarpeellisena tai haluttuna. Haastateltavat tiedostivat lain tarkoituksen. Lakimuutoksen lähtökohtana on ollut tutkintavankien määrän vähentäminen poliisin säilytystiloissa ja tutkintavankien olojen ja oikeuksien parantaminen. Uudistusta ei koettu poliisin intressien mukaiseksi. Esille tuotiin myös, että lakiuudistus on saanut pohjansa EU:n määräyksistä ja käytänteistä, eikä poliisi voinut niihin vaikuttaa.

Tuo on eurooppalainen käytäntö, että tutkintavankilat ovat erikseen ja siksi se on haluttu Suomeenkin. H1

Lain esitöissä on käsitelty sitä, etteivät poliisivankiloiden tilat sovellu pidempiaikaisesti vapautensa menettäneiden säilyttämiseen. Yli puolet haastateltavista oli sitä mieltä, että ainakin Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen säilytystilat soveltuvat myös pidempiaikaiseen säilyttämiseen. Poliisivankilan tiloissa on lämpöä, säännölliset ruokailut ja peseytymismahdollisuus. Esille nousi näkökulmia myös siitä, että poliisin tilat kyllä soveltuvat tutkintavankien säilyttämiseen, mutta loppupeleissä tutkintavangille se oikea paikka on vankila. Tähän liittyy näkemys siitä, että tutkintavangeilla on tiettyjä oikeuksia ja kaikkia niitä ei poliisivankiloissa voida taata. Ulkoilu ja harrastaminen onnistuvat vankilassa paremmin. Yksi haastateltavista toi esille myös sen, että EU:n lainsäädäntö asettaa muun muassa paloturvallisuuden ja yksityisyyden suojan osalta omia velvoitteita, joita poliisin tutkintavankilassa on hankala toteuttaa.

Valvontaelinten näkemysten mukaan esitutkinnan ja tutkintavangin säilytysvastuun ollessa samalla viranomaistaholla, järjestelyssä piilee tutkintavangin painostamis- ja lahjomisvaara.

Sitä pidetään jonkinnäköisenä kidutuksena, että pidetään poliisivankilassa ja pelätään, että sillä painostetaan vankia. H1

Painostamis- ja lahjomisvaara nostettiin esille hallituksen esityksessä. (HE 252/2016, 26). Haastateltavilta kysyttiin, uskovatko he edellä mainittuun vaaraan ja kukaan ei pitänyt painostamis- tai lahjomisvaaraa perusteltuna. Perusteluina oli, että tuon kaltaisia painostamis- tai lahjontatapauksia ei ole heille tullut koskaan vastaan ja suomalainen poliisi on hyvin tietoinen siitä, mitä esitutkinnan aikana saa ja mitä ei saa tehdä. Esitutkintaa suorittavalla tutkijalla ei myöskään ole mitään henkilökohtaisia intressejä ”lahjoja” vankia. Tutkintavankien avustajat kuitenkin usein vetoavat, että vankia olisi painostettu poliisin tiloissa, koska poliisin tilat itsessään ovat niin epäinhimilliset. Esille nostettiin myös, että ulkopuolisen silmin tuollainen vaara voi tulla mieleen, mutta sellaisen toteutumiseen tai edes sen mahdollisuuteen ei uskottu. Yksi haastateltavista kertoi, että olosuhteiden puolesta poliisin vankila on vankilaan verrattuna tutkintavangille ”kovempi” säilytyspaikka ja tästä syystä hän ei voi pitää väitettä täysin epätotena, mutta toi esille, että kaupanteko vangin kanssa ei ole tutkijalle mahdollista.

EU:n myötä itsenäisen valtion päätäntä pienenee ja Suomi joutuu tekemään muutoksia EU:n mukaan. H3

Tutkimuksessa tuli myös esille, että lakiuudistus mahdollistaa tutkintavangin pitämisen poliisin tiloissa yli seitsemän vuorokauden, mutta vain erityisissä tapauksissa. Se, että miten tuomioistuimet soveltavat tuota lakia käytännössä ei ole vielä tiedossa, joten ei voida sanoa varmaksi, millaisissa jutuissa tutkintavankia saadaan tuolla erityisluvalla pitää poliisin tiloissa yli seitsemän vuorokauden.

7.3 Uudistus hankaloittaa rikostutkintaa

Tutkimuksessa tuli esille useita rikostutkintaa hankaloittavia asioita. Uudistus vaatii rikostutkinnalta resursseja, koska tutkijat joutuvat matkustamaan vankilalle kuulustelemaan tutkintavankeja. Vankilat eivät kykene huolehtimaan tutkintavangin yhteydenpitorajoituksesta ja tämä vaikeuttaa esitutkintaa. Aamulehden artikkelissa (2016) ”Tutkintavankien oloja parannetaan” poliisilaitosten toimesta arveltiin, että esitutkinta tulee pidentymään ja heikentymään. Tutkimuksemme haastateltavien mukaan esitutkinnan kesto ei itsessään tule pidentymään, mutta osa epäili esitutkinnan laadun saattavan heikentyä kiireestä johtuen. Tutkijan ja vangin vuorovaikutussuhteen luominen hankaloituu, koska tutkintavankia säilytetään poliisin tiloissa aiempaa vähemmän aikaa.

Uudistus vaikeuttaa poliisin työtä. Asioita joutuu tekemään tulevaisuudessa kiireellä myös vangin jutussa. H5

Aiemmin voimassa olleen tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n mukaan tutkintavankeja sai pitää poliisin tiloissa enintään neljä viikkoa. Tutkimuksen haastateltavilta kysyttiin, että käytettiinkö tuo neljä viikkoa aina hyödyksi, vai riittikö poliisin tiloissa säilömiseen lyhyempi aika ja siirrettiinkö tutkintavangit vankilalle jo aikaisemmin. Kaikki viisi haasteltavaa olivat sitä mieltä, että tutkintavangin pystyi siirtämään usein jo lyhyemmässä ajassa. Moni toi esille, että säilytysajan pituus on täysin tapauskohtaista ja tutkintavangi siirrettiin vankilalle heti, kun se oli esitutkinnan kannalta mahdollista. Poliisin tiloissa vietetty aika riippui aina täysin rikostapauksen luonteesta ja sen haastavuudesta. Yksi haastateltava toi esille, että mikäli rikostapauksessa on useampi rikoksesta epäilty ja yksi heistä on vangittuna eikä muita ole vielä tavoitettu, tämä nykyisen lain mukainen seitsemän vuorokautta on silloin haasteellisen lyhyt aika esitutkinnan turvaamiseksi. Tämänkaltaisessa tapauksessa osa epäillyistä voidaan joutua vangitsemaan poissaolevana.

Pääpoliisiaseman osalta tuollainen tutkintavankilaosaston rakentaminen voisi onnistua, koska remontti on tulossa, mutta rakenteellisesti se ei oikein onnistu muilla Itä-Uudenmaan poliisiasemilla. H4

Haastateltavilta kysyttiin, olisiko heidän mielestään parempi vaihtoehto, jos poliisivankiloiden yhteyteen rakennettaisiin erillinen tutkintavankilaosasto, eikä tällöin tutkintavankeja siirretäisi vankilaan. Lähes kaikki olivat sitä mieltä, että tutkintavankilaosaston perustaminen olisi nykyistä käytäntöä parempi vaihtoehto. Tutkintavangi olisi tällöin samassa rakennuksessa, kuin missä esitutkintaa suoritetaan ja se olisi esitutkinnan kannalta parempi, koska se vähentäisi tutkijoiden matkustusaikoja ja sillä voitaisiin varmistaa yhteydenpitoreitojen toteutuminen. Mikäli tutkintavankilaosastot olisivat rikosseuraamuslaitoksen hallinnan alla, päästäisiin eroon myös siitä, että sama viranomainen vastaisi vangitun säilössä pidosta ja esitutkinnasta. Eräs haastateltava ei nähnyt vaihtoehtoa niin otollisena, mutta mainitsi, että tutkintavankilaosaston hyvä puoli olisi se, että tutkintavangin yhteydenpitoreitoja voisi tällöin valvoa paremmin kuin mitä vankilassa kyetään.

Tuo muutos vaatii jäntevämpää tutkinnan suunnittelua ja tutkintasuunnitelmien tekoa, jotta esitutkinta saadaan ajoissa siihen malliin, että rikoksesta epäilty voidaan siirtää vankilaan. H4

Haastateltavat eivät lähtökohtaisesti pitäneet tutkintavankilaosaston perustamista mahdollisena, koska se vaatisi suuria remontteja. Suuret remontit eivät ole mahdollisia kaikilla poliisiasemilla. Lisäksi tutkintavankilaosaston perustaminen vaatisi paljon uutta henkilöstöä. Tutkintavankilaosastot myös vaatisivat paljon rahaa, mikä olisi myöskin esteenä niiden rakennuttamiselle.

Kuten kaaviosta 3 (s. 15) on nähtävissä, viimevuosina poliisin tiloissa vietetty keskimääräinen aika tutkintavangeilla on noin kaksi viikkoa. Tämän jälkeen tutkintavangit on esimerkiksi siirretty vankilaan, eli esitutkinta on saatu siihen pisteeseen, että siirtäminen on tutkinnan kannalta turvallista ja järkevää.

7.4 Rikostutkinnan resurssit ovat koetuksella

Tutkimuksessa selvisi, että lakimuutoksen myötä tavoitteena on, että kaikki tutkintavangin tarvittavat kuulustelut saataisiin hoidettua aikana, kun tutkintavanki on poliisin tiloissa. Mikäli tämä onnistuisi, ei kuulusteluja tarvitsisi enää hoitaa vankilassa. Vankilalle matkustaminen ja siellä kuulusteleminen tuo mukanaan omia ongelmia ja monessa tilanteessa tutkintavangin kaikkia kuulusteluja ei saada seitsemässä vuorokaudessa tehtyä. Yksi haastateltavista toi esille, että myös asianomistajien, todistajien ja muiden rikoksesta epäiltyjen kuulustelut tulisi saada tuon seitsemän vuorokauden aika tehtyä, jottei tutkintavanki pääse vaikuttamaan heidän kertomuksiinsa vankilasta. Tämä vaatii rikostutkinnalta jäntevämpää tutkinnan suunnittelua ja resurssien kohdentamista.

Helposti voi kahdelta poliisilta mennä koko päivä yhden kuulustelun suorittamiseen, kun joutuu vankilalle ajamaan. H3

Yli puolet haastateltavista olivat sitä mieltä, että vankilaan mentäessä matkoihin kuluva aika on ongelma rikostutkinnalle. Yksi haastateltava ei pitänyt Jokelaan ja Vantaalle kulkemista ongelmallisena, mutta naistutkintavangin kuuleminen Hämeenlinnassa kuluttaisi

lähes koko työpäivän tutkijoilta. Toisen haastateltavan näkemys oli, että välimatkat eivät itsessään ole niin suuri ongelma, mutta vankiloiden tilat ja välineet kuulusteluille ovat. Vankiloissa ei aina ole asianmukaisia kuulustelutiloja ja tutkija tarvitsee mukaansa kannettavan tietokoneen ja kannettavan tulostimen.

Lisäksi tulee lisää ajelua, kun kuljetaan vankilalla kuulemassa. Muutos ei ole mielestäni hyvä. H5

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella vankilaan matkustetaan lähtökohtaisesti partiona. Partiona matkustetaan turvallisuussyistä ja tämä tarkoittaa sitä, että mikäli tutkintavankia lähdetään kuulustelemaan vankilalle, joutuu sinne lähtökohtaisesti lähtemään kaksi tutkijaa. Tämä tietenkin syö tutkinnasta resursseja, eräs haastateltavista kertoi. Myös matkustamiseen kuluvaa aikaa tuotiin haastatteluissa esille ja kaikki viisi haastateltavaa olivat sitä mieltä, että lakimuutos vie resursseja rikostutkinnasta.

7.5 Yhteydenpitorajoitukset menettävät merkityksensä

Tutkimuksen aikana yhteydenpitorajoitukset nousivat suureen keskiöön. Kaikki viisi haastateltavaa toivat yhteydenpitorajoitukset haastatteluissa jollain muotoa esille, vaikka niistä ei ollut mainintaa haastattelun runkokysymyksissä. Tutkimuksessa selvisi, että vaikka tutkintavangilla olisi yhteydenpitorajoitukset voimassa, niin vangin siirtyessä vankilalle ei yhteydenpitorajoitusta voida enää valvoa. Haastateltavat olivat olleet yhteydessä rikosseuraamislaitoksen henkilökuntaan ja johtoportaan, jotka olivat kertoneet heille, etteivät vankilat lähtökohtaisesti kykene valvomaan tutkintavankien yhteydenpidon rajoituksia. Heidän resurssinsa eivät siihen riitä. Yksi haastateltavista kertoi, että ainakin Vantaan vankilaan siirretyille tutkintavangeille jaetaan puhelinkortit ja mikäli tutkintavangilla on voimassa yhteydenpitorajoitukset, kykenee vanki soittamaan puhelinkortillaan vain tiettyihin edeltä sallittuihin puhelinnumeroihin. Vankila ei kuitenkaan kykene valvomaan sitä, etteikö tutkintavanki esimerkiksi lainaisi jonkun toisen vangin puhelinkorttia soittamiseen ja tämä luo suuren ongelman rikostutkinnan näkökulmasta.

Meillä on ollut esimerkkejä, missä vanki on päässyt toisen vangin puhelinkortilla soittamaan kyseisen jutun uhrille. H2

Mikäli esitutkinnan alkuvaiheessa kaikkia tarvittavia kuulusteluja ei saada suoritettua ja vanki siirretään poliisin tiloista vankilaan, kykenee hän mahdollisesti vaikeuttamaan esitutkintaa. Tutkimus osoitti, että varsinkin tutkintavankien massajutuissa, joita on melko paljon, ei vankilan viranomaisilla riitä resurssit yhteydenpidon valvomiseen. Toisin sanoen, siinä vaiheessa, kun tutkintavanki siirtyy vankilalle, sillä ei ole enää merkitystä onko vangilla yhteydenpitorajoitukset voimassa vai ei.

Yhteydenpitorajoitusten valvominen vaikeutuu huomattavasti. Kun tutkintavanki siirtyy vankilaan, ei ole enää merkitystä onko vangilla yhteydenpitorajoituksia. He eivät sitä pysty vankilassa valvomaan. H1

Mikäli vangin yhteydenpitorajoituksia ei kyetä valvomaan, ei niistä myöskään ole mitään hyötyä rikostutkinnan näkökulmasta. Yhteydenpidon rajoitukset asetetaan tutkintavangeille aina tapauskohtaisesti ja tietystä syystä. Tutkimus osoitti, että yhteydenpidon rajoitusten epäonnistuminen voi hankaloittaa ja vahingoittaa esitutkintaa ja sitä ei pidetty toivottuna vaihtoehtona.

7.6 Esitutkinnan kesto ei tule pidentymään

Tutkimuksessa haastateltavilta kysyttiin, että uskovatko he tammikuun lakimuutoksen myötä tulleiden muutosten pidentävän ja heikentävän esitutkintaa sekä huonontavan rikosten selvittämisen prosenteja. Kukaan haastateltavista ei uskonut muutoksen pidentävän esitutkintaa. Syynä tähän oli se, että kun tutkintavanki tuomioistuimen päätöksellä vangitaan, asettaa tuomioistuin syytteen nostolle määräajan. Heti vangitsemisen alussa esitutkintaan otetaan syyttävä mukaan ja syyttäjän kanssa tehdään yhteistyötä, jotta tuohon määräaikaan päästään, eikä esitutkinta täten venyisi tarpeettoman pitkäksi.

En usko, että lakimuutos heikentäisi esitutkintaa tai vaikuttaisi selvittämisen prosenteihin. H2

Suurin osa haastateltavista uskoi, ettei esitutkinnan laatu myöskään heikkene, eivätkä rikosten selvittämisprosentit huonone. Tätä perusteltiin sillä, että esitutkinnassa näyttöä tulee kerätä muualta, kuin vain rikoksesta epäillyltä ja jos resurssien kannalta tulee pulaa, pyydetään tukea muilta poliisilaitoksen poliisiasemilta. Myös rikostutkijoiden laadukas tapa tutkia rikoksia ja syyttäjyhteistyö estää tutkinnan laadun heikentymistä. Yksi haastateltavista kertoi, ettei tutkintavangin säilytyspaikan pitäisi itsessään vaikuttaa esitutkinnan laatuun, eli laatu ei saisi kärsiä siitä syystä, että vanki on vankilalla eikä poliisin tiloissa.

En usko, että muutos pidentää esitutkintoja, koska vangin jutussa on aina syyteen noston määräaika määrätty. Pikemminkin se voi tulla nopeuttamaan tutkintaa, mutta sen vuoksi voi laatu taas kärsiä. H5

Osa oli sitä mieltä, että esitutkinnan laatu voi heikentyä ja rikosten selvittämisprosentit laskea. Asiaa perusteltiin sillä, että koska tutkintavangin esitutkintaa joudutaan lakimuutoksen myötä kiirehtimään, jotta tarvittavat kuulustelut saadaan seitsemässä vuorokaudessa hoidettua, saattaa tämä näkyä heikompana työn tuloksena. Myöskin siihen otettiin kantaa, että tutkintavankina oleva rikoksesta epäilty tietää, että jos hän on seitsemän vuorokautta puhumatta asiasta mitään, pääsee hän vankilalle, jossa hän voi sopia asioistaan ja kertomuksistaan muiden osallisten kanssa. Tämä juuri siksi, ettei tutkintavangin yhteydenpitoa saada vankilalla välttämättä rajoitettua.

7.7 Vuorovaikutussuhteen luominen tutkintavankiin vaikeutuu

Tutkimuksessa kysyttiin, kuinka haastateltavat uskovat lakimuutoksen vaikuttavan rikostutkijan ja tutkintavangin väliseen suhteeseen ja niin sanotun hiljaisen tiedon saamiseen. Hiljaisella tiedolla tarkoitetaan esimerkiksi tutkintavangilta kuulustelujen ulkopuolella saatavaa tai muihin rikoksiin tai rikostapauksiin liittyviä poliisia kiinnostavaa tietoa. Näillä tiedoilla voi jossain tapauksissa olla tutkintaa suuntaavia vaikutuksia.

Tuo seitsemän vuorokautta on melko lyhyt aika ja rikoksesta epäillyt tietävät, että he pääsevät vankilaan viimeistään seitsemän vuorokauden sisällä. Tämä voi vaikuttaa epäiltyjen käytöksiin kuulusteluissa. H4

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että muutos tulee heikentämään ja vaikeuttamaan tutkijan ja vangin välistä vuorovaikutussuhdetta ainakin jossain määrin. Tutkimuksen mukaan, myös niin sanotun hiljaisen tiedon määrä tulee varmasti vähenemään. Yksi haastateltavista ei pitänyt hiljaisen tiedon saamisen vähentymistä niin merkittävänä, koska näitä tietoja rikoksesta epäillyt harvoin kertovat kuulusteluissa, jolloin ne voitaisiin kirjata näkyviin esitutkintapöytäkirjaan.

Kyllä se sitä heikentää huomattavasti, varsinkin kun vankila on fyysisesti usean kilometrin päässä. Jutustelut ja normaalit kanssakäymiset tutkijan ja vangin välillä eivät enää onnistu. H3

Mielipiteitä perusteltiin sillä, ettei tutkintavangin ja tutkijan välille ehdi seitsemässä vuorokaudessa syntymään syvää yhteyttä. Tietenkin yhteyden muodostuminen on myös persoonakysymys, eikä ole riippuvainen vain yhdessä vietetystä ajasta. Tutkija on usein tutkintavangin avustajan lisäksi myös linkkinä ulkomaailmaan ja tutkija vastaa tutkintavangistaan silloin, kun tämä on poliisin tiloissa. Tutkija voi tavata vankia päivittäin, kuulusteluidenkin ulkopuolella ja tutkijan vastuulla on monesti huolehtia vangin päivittäisistä asioista. Yksi haastateltavista kertoi, että tutkija käy vangille kaupassa, hankkii lääkkeitä ja pitää huolen, että vanki saa tavata hänelle oikeutettuja henkilöitä. Kaikkia nämä seikat voivat vaikuttaa tutkintavangin ja tutkijan vuorovaikutussuhteeseen kuulusteluissa.

7.8 Tulevaisuus huolestuttaa

Oikeusministeriön mietinnössä oli asetettu tavoitteeksi, että vuoteen 2025 mennessä poliisin tiloissa ei enää säilytettäisi tutkintavankeja (OM 5/2016, 5). Haastateltavilta kysyttiin, mitä mieltä he ovat tästä kehityssuunnasta ja näkevätkö he siinä haasteita.

Tutkinta on tehokasta, kun se pystytään tekemään sillä lailla, että vangit ovat ensin tutkintavankilassa. Monet jutut tulevat jo valmiiksi lähtemään syyttäjälle tuossa ajassa, jos ei tarvitse odottaa lausuntoja. H2

Kaikki haastateltavat pitivät tuollaista muutosta huonona ja haastavana. Esille tuotuja ajatuksia olivat, että juttujen näytön tulisi tällöin yhä enemmän perustua muuhun kuin rikok-

sesta epäillyltä saatuihin tietoihin. Esille tuotiin myös, että tuollainen muutos asettaisi suurta painetta kiinniotto- ja pidätysaikana suoritettaville esitutkintatoimenpiteille, koska esitutkinta pitäisi saada siihen vaiheeseen, että tutkintavangin voi vangitsemisesta siirtää suoraan vankilaan. Tuo aiheuttaisi myös sen, että rikoksesta epäillyn syyllisyyden myöntämiset tulisivat vähemmän ja valvottua matkustuskieltoa tultaisiin käyttämään tutkintavankeuden sijasta enemmän. Yksi haastateltava painotti, että poliisi kuitenkin pystyy tiloissaan takaamaan yhteydenpitorajoitusten toteutumisen silloin kun se on tarpeellista ja tuollaisella uudistuksella ei yhteydenpitorajoitusta pystytä takaamaan. Uudistuksen myötä rikostutkijat joutuisivat yhä enemmän matkustamaan työnsä puolesta, mikä vaatisi poliisille enemmän resursseja ja vähemmän painetta juttujen määräaikoihin.

8 TUTKIMUSTULOSTEN LUOTETTAVUUS JA POHDINTA

8.1 Tutkimuksen arviointi

Kanasen (2015, 353) mukaan luotettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkimustulokset ovat totuudenmukaisia eli tutkimuksen tulokset vastaavat tutkittavaa ilmiötä. Pidämme tutkimustamme ja saamiamme tuloksia luotettavina. Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, kuinka vuoden 2019 tammikuussa voimaan tullut tutkintavankeuslain muutos vaikuttaa käytännön työhön, Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella. Saavutimme tutkimuksemme tavoitteet.

Käytimme tutkimuksessamme haastattelujen pohjalta kerättyä ja analysoitua tietoa. Kertyneestä aineistosta nostimme esille meidän mielestämme tärkeimmät ja keskeisimmät seikat. Esiin nostetut asiat nousivat myös lähes kaikissa haastatteluissa tärkeiksi tai jopa tärkeimmiksi seikoiksi. Tutkimuksemme validiutta tukee se, että tutkimuksemme kohderyhmä oli tarkasti valittu ja kohderyhmälle esitetyt haastattelukysymykset olivat etukäteen harkittuja. Mielestämme valitsemallamme menetelmällä saimme tutkimuksemme tuloksiksi laadukkainta mahdollista tietoa.

Tähän opinnäytetyöhön käsiteltäväksi valikoitunut aineisto on valittu osittain subjektiivisesti, mielestämme tärkeimpiä aiheita käsitellen. Valintaa on ohjannut omat työelämän ja opiskelun myötä saadut tiedot ja kokemukset. Tutkimuksen suorittaneet olivat työharjoittelussa Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella, joten tutkimuksen haastateltavat oli helppo valikoida. Haastateltaviksi valikoitui pitkän kokemuksen omaavia poliiseja, joiden ammattitaito painottui rikostutkintaan. Tämän eliittiotannan avulla myös tutkimustulosten laatua varmistettiin.

Vaikka tässä tutkimuksessa on käsitelty meidän mielestämme tärkeimpiä asioita, uskomme, että tutkimustulokset olisivat olleet hyvin samanlaisia riippumatta siitä, kuka tutkimuksen olisi toteuttanut. Uskomme myös, että mikäli tutkimus uusittaisiin, olisivat saadut tulokset yhteneviä tämän tutkimuksen tulosten kanssa. Näin ollen tutkimuksemme reliabilitteetti vaatimus toteutuu.

Tutkimuksemme kohdistui Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueelle, mutta todennäköisesti tutkimustulokset olisivat hyvin samanlaisia myös monen muun poliisilaitoksen alueella. Tutkimustulosten yhdenvertaisuutta tukee se, että lainsäädäntö on kaikkialla sama ja lähtökohtaisesti poliisitoiminnan tulisi olla yhdenmukaista eri poliisilaitosten välillä. Eroja käy-

tännön toiminnassa poliisilaitosten välillä on, mutta uskomme, että esimerkiksi rikostutkijoiden matkustuksen lisääntyminen näkyy kaikilla poliisilaitoksilla, koska välimatkat voivat olla Suomessa pitkiä.

Lain esitöiden perusteluissa oli havaittavissa yhteneväisyyksiä tutkimustulostemme kanssa. Muun muassa yhteydenpitorajoitusten valvomisen vaikeudesta ja rikostutkijoiden lisääntyvistä matkustuskustannuksista oli lain esitöissä mainintoja. Tutkimuksemme tulokset vahvistavat lain esitöiden oletuksia ja tuovat esille myös muita lakiuudistuksen mukana tulleita haasteita rikostutkinnan näkökulmasta. Emme usko, että lain esitöissä tiedettiin, että esimerkiksi yhteydenpitorajoitusten valvominen ei välttämättä toteudu vankiloissa ollenkaan. Yhteydenpitorajoitusten hankaloituminen tiedettiin, mutta tutkimuksessamme esille tullut ongelman todellinen luonne tuskin oli tiedossa.

8.2 Pohdintaa

Yhteenvedona tutkimuksestamme todettakoon, että vuoden 2019 tammikuussa voimaan tullut tutkintavankeuslain uudistus hankaloittaa rikostutkintaa. Uudistus kuormittaa poliisin resursseja entisestään, koska tutkintavankien siirtyessä vankilaan jo seitsemän vuorokauden kuluessa, joutuvat rikostutkijat matkustamaan vankiloihin suorittamaan tarvittavia kuulusteluja. Vankiloissa tutkintavankien yhteydenpitorajoitusten toteutuminen ei ole varmaa ja tutkimuksemme mukaan vankilat eivät kykene valvomaan tutkintavankien yhteydenpidon rajoituksia. Tästä syystä esitutkinnan tarkoituksenmukainen suorittaminen vaikeutuu. Myös tutkintavangin ja rikostutkijan välisen vuorovaikutussuhteen luominen hankaloituu, koska tutkintavanki ei vietä poliisin tiloissa kuin enintään seitsemän vuorokautta.

Mielestämme lakiuudistuksessa on positiivisiakin puolia. Rikostutkinnan näkökulmasta uudistusta ei pidetty kovinkaan positiivisena ja sen koettiin hankaloittavan poliisin rikostutkinnallista työtä. Uskomme, että tutkintavankien näkökulmasta säilytysajan lyhentymisen poliisin tiloissa koetaan mielekkääksi asiaksi. Kuten kaaviosta 3 (s. 15) voidaan havaita, Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella tutkintavangit ovat viettäneet keskimäärin kaksi viikkoa poliisin säilytystiloissa. Mielestämme lakia olisi voitu säätää niin, että tutkintavankia voi säilyttää poliisin tiloissa enintään kaksi viikkoa, aiemman neljän viikon sijaan. Kaavio 3 osoittaa, että esitutkinta saadaan keskimäärin kahdessa viikossa siihen pisteeseen, että tutkintavanki voidaan siirtää poliisin tiloista vankilaan, ilman että siitä aiheutuu poliisille ylimääräisiä kustannuksia tai että esitutkinnan laatu vaarantuisi.

Henkilökohtaisten näkemystemme mukaan poliisivankiloiden säilytystilat ovat hyväkuntoisia ja inhimillisiä pidempiaikaiseenkin säilyttämiseen, mutta vangin näkökulmasta vankiloiden tilat ovat varmasti mukavammat. Tutkintavangeilla on vankiloissa enemmän oikeuksia ja vapauksia ja niiden toteuttaminen on siellä helpompaa. Tutkintavangit saavat vankiloissa harrastaa ja oleskella vapaammin.

Vankilassa vietettyä aikaa ei varmasti koeta yhtä ankaraksi, kuin poliisivankiloissa vietettyä aikaa. Tutkintavankeuden ei kuulu itsessään olla rangaistus ja tutkintavankeudessa vahvana käsitteenä on oletamus vangin syyttömyydestä. Ennen lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanoa, henkilö on syytön, kunnes toisin todistetaan. Kuten kaavioista 1 ja 2 (s. 8) voidaan havaita, tutkintavankien määrät ovat pysyneet melko muuttumattomina paikallispoliisin tiloissa vuodesta 2002 lähtien. Tutkintavankeja on paikallispoliisin tiloissa ollut vuosittain noin 2000. Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen tiloissa tutkintavankien määrät ovat vaihdelleet vuosittain. Korkeimmillaan tutkintavankien määrät olivat vuosina 2002 ja 2011, jolloin tutkintavankeja oli noin 270. Vuoden 2011 jälkeen Itä-Uudenmaan alueella tutkintavankien vuosittaiset määrät ovat olleet laskussa.

Mielestämme se, että sama viranomainen vastaa sekä esitutinnan suorittamisesta ja tutkintavangin säilyttämisestä ei ole ongelmallista. Olemme samaa mieltä erään haastateltavamme kanssa siitä, että ulkopuolisen silmin tutkintavangin painostaminen tai lahjominen voi tuntua mahdolliselta. Tästä syystä tutkintavankien määrän vähentäminen poliisin tiloista on hyvä asia. Mielestämme tutkintavankien asteittainen siirtäminen poliisin tiloista vankiloihin lisää esitutinnan läpinäkyvyyttä ja sulkee pois väitteitä tutkintavankien painostamisesta ja lahjomisesta. Emme kuitenkaan pidä tuota painostamis- tai lahjomisvaaraa todellisenä, kuten ei kukaan haastateltavistakaan pitänyt.

Vaikka, tutkintavankien ja ihmisoikeusaspektien näkökulmasta uudistus koetaan myönteiseksi, niin poliisin rikostutkinnallisesta näkökulmasta muutos ei ole kovinkaan myönteinen. Mielestämme on hyvä, että tutkintavankien asemaa ja oloja parannetaan, mutta uudistus ei saisi hankaloittaa esitutkintaa. Tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata esitutinnan suorittaminen ja esitutinnan tarkoituksena on muun muassa selvittää epäilty rikos ja sen teko-olosuhteet. Mikäli tutkintavankien oloja parannetaan tuloksellisen esitutinnan kustannuksella, niin koko tutkintavankeuden tarkoituksena mielestämme katoaa. Epäonnistunut esitutkinta ei ole kenenkään etujen ja oikeuksien mukaista. Lain tulisi pyrkiä turvaamaan ja helpottamaan esitutkintaa, eikä vaikeuttamaan sitä.

Ennako-oletustemme vastaisesti yhteydenpitorajoitukset nousi tutkimuksessa yhdeksi keskeiseksi tai jopa keskeisimmäksi aihealueeksi. Tämän hetkinen tilanne ei mielestämme ole esitutinnan etujen mukaista. Tutkintavangin siirtyessä vankilaan esitutinnan vielä ollessa kesken, ei yhteydenpitorajoituksilla ole merkitystä. Mielestämme tämä on suuri ongelma. Yhteydenpitorajoitukset asetetaan tutkintavangille aina tapauskohtaisesti ja syynä tähän on lähtökohtaisesti esitutinnan turvaaminen ja sen vaikeuttamisen estäminen. Tutkintavangin vietettyä seitsemän vuorokautta poliisin tiloissa, siirretään hänet vankilaan, jossa yhteydenpitorajoituksia ei kyetä valvomaan. Vanki voi esimerkiksi soittaa muille rikoksesta epäillyille, joita poliisi ei ole vielä saanut kiinni tai muille asianosaisille tai todistajille. Tutkintavanki saattaa myös pyrkiä vaikuttamaan näiden muiden osallisten kertomuksiin ja täten hankaloittamaan esitutinnan laadullista toteuttamista.

Poliisin resurssit ovat tiukalla ja uskomme yleisen mielipiteen olevan, että Suomeen tarvitaan lisää poliiseja. Me ainakin ajattelemme näin ja koemme, että lakiuudistusten tulisi pyrkiä keventämään poliisin resurssipulaa ja jo ruuhkautunutta rikostutkintaa, eikä rasittaa sitä ennestään. Tutkimuksessamme selvisi, että naistutkintavangit kuljetetaan Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella Hämeenlinnan vankilaan. Itä-Uudeltamaalta Hämeenlinnan vankilaan kuulustelemaan lähteminen vie rikostutkijoilta koko työpäivän, mutta kuten kaaviosta 4 (s. 16) voi havaita, naistutkintavankeja on huomattavasti vähemmän kuin miehiä. Hämeenlinnan vankilaan joudutaan siis matkustamaan melko harvoin, mikäli nais-
tutkintavankien määrä ei tulevaisuudessa huomattavasti kasva.

Ennen tammikuuta 2019 voimaan tullut tutkintavankeuslaki mahdollisti tutkintavangin säilyttämisen poliisin tiloissa enintään neljän viikon ajan. Verrattaessa nimenomaisesti tätä aikaa muiden Pohjoismaiden vastaaviin aikoihin, voidaan todeta, että Suomen lainsäädäntö on poikennut huomattavasti Pohjoismaiden lainsäädännöistä. Muissa Pohjoismaissa tutkintavangit siirretään huomattavasti nopeammin pois poliisin tiloista vankiloihin tai tutkintavankiloihin. Mielestämme lakimuutos osoittaa, että Suomen lainsäädäntöä halutaan yhdenmukaistaa muiden EU-maiden ja erityisesti muiden Pohjoismaiden kanssa yhteneviksi.

Kokonaisuudessaan tämän opinnäytetyön tekeminen oli haastavaa, antoisaa ja todella mielenkiintoista. Opinnäytetyömme avulla kehitimme omaa ammattitaitoamme ja opimme paremmin hahmottamaan tutkintavankeuteen liittyviä seikkoja. Tutkimuksen myötä perehdyimme sekä suomalaisen että ulkomaisen lainsäädäntöön ja vertailimme eri maiden käytäntöjä. Saimme tutkintavankeuteen liittyvistä toimintamalleista erittäin selkeän ja laa-

jan kuvan. Pyrimme kirjoittamaan aiheestamme mahdollisimman selkeästi ja yhdistellen teoreettista viitekehystä ja saamiamme tutkimustuloksia.

8.3 Jatkotutkimus

Tutkimuksessa nousi esille useita mielenkiintoisia asioita, kuten yhteydenpitorajoituksiin liittyviä ongelmia. Tulevaisuuden tavoitteena on, ettei tutkintavankeja säilytettäisi poliisin tiloissa lainkaan. Mielestämme tämä tavoite ei ole toivottava, koska esitutkintatoimenpiteitä on helpompi toteuttaa, kun tutkintavanki on poliisin tiloissa. Tutkintavangin säilyttäminen poliisin tiloissa on erityisen tärkeää esitutkinnan alkuvaiheessa, jolloin kaikkia tarvittavia epäillyn ja mahdollisesti muiden osallisten kuulusteluja ei ole vielä saatu tehtyä. Lisäksi tutkintavangilla saattaa olla voimassa yhteydenpitorajoituksia, joita vankilat eivät tutkimuksemme mukaan kykene valvomaan.

Uskomme, että tutkintavankeus kokonaisuudessaan on murrosvaiheessa ja tästä syystä tutkintavankeuteen liittyvää lainsäädäntöä tullaan muuttamaan tulevaisuudessa. Alati muuttuvan lainsäädännön vuoksi tutkintavankeuteen liittyviä teemoja tulisi tarkastella yhä enemmän. Erityisesti yhteydenpitorajoitusten toteutumista vankiloissa tulisi tarkastella. Yhteydenpitorajoitusten toteutuminen voi olla merkittävää esitutkinnan tarkoituksenmukaisen toteutumisen kannalta ja täten niiden toteutuminen tulisi olla varmaa.

9 LÄHTEET

Oikeuslähteet

Council of Europe Publishing: European prison rules.

Esitutkintalaki 22.7.2011/805.

Euroopan ihmisoikeussopimus. 20.5.1999/63, SopS 85-86/1998. Finlex.

Hallituksen esitys n:o HE 177/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkintalain ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Hallituksen esitys n:o HE 252/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä koskevaksi lainsäädännöksi.

Hallituksen esitys n:o HE 263/2004 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle vankeusrangais-
tuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi.

Oikeusministeriö 2016. Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen. Mietintöjä ja lau-
suntoja 5/2016. OM 1/61/2014.

Oikeusministeriö 2017. Oikeusministeriön asetus tutkintavankiloina toimivista vankiloista.
19.5.2017/341.

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.

Tutkintavankeuslaki 23.9.2005/768.

Valtioneuvoston asetus tutkintavankeudesta 30.4.2015/549.

Vankeuslaki 23.9.2005/767.

Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisyhteisöä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvä-
linen yleissopimus. SopS 8/1976.

Kirjalliset lähteet

Hiltunen, Katja 2007: Euroopan neuvoston vankilasäännöt. Rikosseuraamusalan koulutus-
keskus. Juvenes Print.

Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2004: Tutkimushaastattelu. Helsinki. Helsingin yli-
opisto. Yliopistopaino.

Kananen, Jorma 2015: Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Juvenes Print.

Kananen, Jorma 2017: Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Juvenes Print.

Myhyrberg, Pertti 2016: Vankeuden täytäntöönpano. Helsinki. Juvenes Print.

Rantala, Kati & Tyni, Sasu & Koskenniemi, Lauri & Liimatainen, Anu & Kääriäinen, Henri 2017: Tutkintavankien olot ja oikeuksien toteutuminen. Helsinki. Helsingin yliopisto, Unigrafia.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, uudistettu laitos. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset lähteet

Esitutkinta ja vangitseminen. Minilex. 2019. Lakitieto, oikeudenkäynti, pakkokeinot. Luettu 10.4.2019. Luettavissa: <https://www.minilex.fi/a/esitutkinta-ja-vangitseminen>

Poliisin Intranet. Sinetti 2019.

POLSTAT.

Tutkintavankien oloja parannetaan – Poliisi: Muutos voi laskea selvitettyjen rikosten määrää. Luettu 1.3.2019. Aamulehti 2016. Luettavissa: <https://www.aamulehti.fi/kotimaa/tutkintavankien-oloja-parannetaan-poliisi-muutos-voilaskea-selvitettyjen-rikosten-maaraa-23876815>

Liitteet

HAASTATTELU

1. Kuinka kauan olet työskennellyt poliisina ja millä poliisiasemalla työskentelet?
2. Uuden tutkintavankeuslain mukaan tutkintavankeja saa pitää poliisivankilassa maksimumissaan seitsemän vuorokautta. Kuinka tämä mielestäsi vaikuttaa poliisin rikostutkintaan Itä-Uudellamaalla?
3. Oliko lakimuutokseen mielestäsi tarvetta, miksi?
4. Näkyykö tämä uusi lakimuutos vielä poliisin rikostutkinnassa? Miten uskot, että se tulee näkymään tulevaisuudessa?
5. Mihin vankilaan tullaan tutkintavangit (miehet / naiset) Itä-Uudellamaalla sijoittamaan ja mitä ongelmia tämä tuo mukanaan?
6. Useat poliisilaitokset ovat arvelleet, että muutos voi pidentää ja heikentää esitutkintaa sekä huonontaa rikosten selvittämisprosentteja (Tutkintavankien oloja parannetaan, luettu 1.3.2019). Mitä mieltä olet tästä ja miten tämä mielestäsi näkyy käytännössä?
7. Tutkintavankien määrä on valtakunnallisesti kasvanut viimevuosina. Mistä tämä mielestäsi johtuu?
8. Haluaako poliisi pitää tutkintavankia mieluummin poliisivankilassa kuin että tutkintavanki siirrettäisiin vankilaan ja mitä hyötyjä ja haittoja näet siinä, että tutkintavankeja säilytetään poliisin tiloissa?
9. Vanhan lain mukaan tutkintavankeja sai pitää neljä viikkoa poliisivankilassa. Käytettiinkö tuo neljä viikkoa aina hyödyksi vai riittikö esitutkintaan lähtökohtaisesti lyhyempi aika?
10. Soveltuvatko poliisivankiloiden tilat mielestäsi pidempiaikaisesti vapautensa menettäneiden säilyttämiseen?
11. Olisiko sinun mielestäsi tutkintavankilaosaston perustaminen poliisivankiloiden yhteyteen parempi vaihtoehto kuin, että tutkintavangit siirretään vankilaan?
12. Lakiuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä sanotaan, että ”Kun esitutkinnan selvittämisvastuu ja vastuu tutkintavangin olosuhteista ja säilyttämisestä ovat samalla taholla, järjestelyssä piilee valvontaelinten näkemyksen mukaan tutkintavan-

gin painostamis- ja lahjomisvaara.” Uskotko edellä mainittuun painostamis- ja lahjomisvaaraan?

13. Kuinka tämä lakimuutos tulee vaikuttamaan poliisin ja tutkintavangin ”suhteeseen” ja ”hiljaisen tiedon” saamiseen?
14. Tavoitteena on, että vuonna 2025 poliisin tiloissa ei enää säilyttäisi tutkintavankeja (Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen). Mitä mieltä olet tästä kehitysuunasta ja näetkö siinä haasteita?